

SAMEINUÐ Í UNGMENNASTARFI

Handbók um samstarf
þvert á stofnanir
í ungmennastarfi

Estera KÖVÉROVÁ

Sameinuð í ungmennastarfi

*Handbók um samstarf þvert á stofnanir
í ungmennastarfi*

Estera Kövérová

Gefið er út með stuðningi Street Counselor 2.0-verkefnisins, sem er fjármagnað af Erasmus+-áætluninni „KA2A Samstarfsverkefni í æskulýðsmálum“ og rekið af NIVAM – Þjóðstofnun menntunar og æskulýðsmála.

Financovaný
Európskou úniou

SAMEINUÐ Í UNGMENNASTARFI

Handbók um samstarf margra stofnana í ungmennastarfi

Estera Kövérová

Hönnun og grafísk uppsetning: Rado Bielený

ISBN 978-80-972358-5-7

EAN 9788097235857

<https://mladezulice.sk>

Öll réttindi áskilin. Enginn hluti þessa bókar má afrita, vista í upplýsingakerfum eða flytja í neinu formi eða með neinum hætti – rafrænt, vélrænt, með ljósritun, hljóðritun eða öðrum hætti – án fyrirfram skriflegs samþykkis réttthafa.

INNIHALD

1.	Samstarf	<u>5</u>
2.	Hvatning til þátttöku í verkefninu	<u>9</u>
3.	Verkefnisframkvæmd	<u>10</u>
4.	Mögulegir ávinningar og ógnir í ráðgjafarstarfi hjá stofnunum sem veita börnum og ungmennum þjónustu með lágum þröskuldum, sem greindar voru á verkefnatímabilinu	<u>11</u>
5.	Aðferðir og nálganir við Vinnu með áhættuhegðun	<u>13</u>
6.	Msamstarf margra stofnana	<u>21</u>
7.	Ályktun	<u>47</u>
8.	Samstarfsaðillar félagsmiðstöðvanna á akureyri	<u>49</u>

1. SAMSTARF

Verkefnið sem þessi handbók byggir á var framkvæmt af ungmennasamtökum frá þremur evrópskum löndum með fjölbreyttum menningarlegum bakgrunni og hefðum í ungmennastarfi: Slóvakíu, Slóveníu og Íslandi. Öll þrjú samtökin deila sameiginlegum vinnulögmálum – þau vinna með ungmennum eftir skóla, bjóða upp á forvarnar- og þróunarverkefni, gefa ungmennum rödd og rými til þátttöku og byggja upp tengsl og öryggi. Á Íslandi fer þessi tegund starfs fram í félagsmiðstöðvum eftir skólatíma (opin hús fyrir ungmenni). Í Slóveníu er þetta í formi opinna ungmennaklúbba og götustarfsemi sem hluti af aðgengilegri nálgun (nizkopražni pristop), en í Slóvakíu er þetta í formi aðgengilegra áætlana í klúbbum og á götum. Öll þessi frumkvæði benda til að þjónusta sé í boði fyrir ungt fólk. Með því að vinna saman, reyndu samtökin sem taka þátt í verkefninu að kanna í einstökum þjóðlegum samhengi hvernig samtök af þessu tagi geta unnið með öðrum aðilum sem vinna með ungu fólk.

1. 1. Zavod Bob-stofnunin

Zavod Bob var stofnaður árið 2007 og starfar í þágu almennings á sviði ungmennastarfs. Stofnunin starfar aðallega í Ljubljana, þar sem hún leitast við að þróa aðferðir sínar í ungmennastarfi með því að koma saman stofnunum sem vinna með ungu fólki. Árið 2015 hlaut það einnig landsverðlaun fyrir framlag sitt til þróunar ungmennageirans. Zavod Bob er því rótgróið og eftirsótt miðstöð fyrir ungt fólk, einum þá sem hafa hætt í formlega menntakerfinu eða búa við einhvers konar óhagstæðar aðstæður. Þökk sé framsæknum lausnum styður það ungt fólk á heilstæðan hátt í skapandi tjáningu, félagslegri (endur)aðlögun og þróun samfélagslegrar frumkvöðlastarfsemi og veitir býður því upp á tækifæri til sjálfsefningar.

Samtökin sérhæfa sig í óformlegri menntun og þróun starfsreynslu fyrir ungt fólk, götustarfi með ungmennum, menningarstarfi, samfélags fyrirtækjarekstri og í að tryggja virka þátttöku ungs fólks í samfélagslegum viðburðum.

Þau er einnig leiðandi samtök á sviði þátttökuáætlaða og stjórnunar opinberra grænna svæða. Það starfar einnig á sviði Þjóðleiklistar kúgaðra (Theatre of the Oppressed), sem notar listnæman baráttuleik til að takast á við vandamál, vafa og kúgun einstaklinga og hópa. Einn starfsmaður þess var valinn sem sendiherra uppbyggs samræðu, verkefni sem framkvæmt er af ráðgjafaráði ungmenna Slóveníu, sem staðfestir stöðu samtakanna sem mikilvægs aðila í samræðum við stefnumótendur. Zavod Bob vinnur því náið með opinberum stofnunum eins og borginni Ljubljana og mennta-, vísinda- og íþróttamálaráðuneytinu, sem og atvinnuþjónustu Slóveníu (og útibúum hennar) og félagsþjónustumiðstöðvum.

Zavod Bob starfar einnig á lands- og alþjóðlegum vettvangi – samtökin eru virkur meðlimur í innlendum netverkjum og hluti af tveimur alþjóðlegum netverkjum: Dynamo International (alþjóðlegu netverki félagsstarfsmanna) og IGA Garden Network (netverki borgarlandbúnaðar). Starfsemi þess nær til ýmissa markhópa – ungs fólks sem þarf einstaklingsmiðaða aðstoð og/eða ráðgjafarþjónustu. Stofnunin hefur þróað ýmsar aðferðir til að styðja ungt fólk. Helstu aðferðirnar eru:

1. Grunnráðgjafarþjónusta beint í ungmennahúsum.
2. Net samtaka sem veita sérhæfða ráðgjöf á tilteknum sviðum (t.d. fíkn, kynferðisofbeldi). Ef unglingur á í vandræðum á tilteknu sviði vinnur Zavod BOB með samtökum sem sérhæfa sig á því sviði og byggir brú milli unglingins og sérfræðings hjá öðru samtaki (t.d. tengslamyndun, fylgd).

3. Önnur stefna er hreyfanleg sálfélagsleg aðstoð innan nets ungmennahúsanna, sem veitir stuðning ungmennum og ungmennavinum: Einstaklingsráðgjöf er ætluð ungmennum á aldrinum 10 til 29 ára sem leita að einhverjum til að tala við þegar þau eru í neyð. Ungmenni sem taka þátt í verkefnum ungmennahúsanna í Ljubljana geta tekið þátt. Þemu fela oft í sér geðheilbrigði og að takast á við vandamál eða lífsáskoranir. Stuðningur er einnig í boði fyrir ungmennaleiðbeinendur, sérstaklega í krefjandi aðstæðum – áhættu hegðun ungs fólks, streitu, ofbeldi í nánnum samböndum, misnotkun. Stofnunin leitar bestu leiða til að vinna með ungu fólki í gegnum viðtöl, einstaklingsviðræður, ráðgjöf í ungmennahúsum eða með því að skipuleggja þjálfun fyrir ungmennaleiðbeinendur. Hún þróar áætlanir til að hjálpa ungu fólki og, ef þörf krefur, tekur þátt í samstarfi við ríkis- og einkaaðila.

1. 2. **Mládež ulice-samtökin (Slóvakía)**

Samtökin veita aðgengilega þjónustu, fjölskyldu- og einstaklingsráðgjöf fyrir ungt fólk og fjölskyldur með börn. Ígripin beinast að því að finna úrræði og styrkja ungt fólk í erfiðum aðstæðum. Auk starfsemi í klúbbsi og ráðgjöfar felst starf samtakanna einnig í því að bjóða upp á aðgengilega og úrræðamiðaða þjónustu. Starfsfólk er til staðar á stöðum þar sem ungt fólk hittist og eyðir tíma sínum eftir skóla – á leikvöllum, hjólabrettavöllum og götum. Aðstoð við fjölskyldur getur einnig farið fram í náttúrulegu umhverfi heimilis þeirra eða í ráðgjafarherbergi samtakanna. Meginregla starfsins er að lækka þröskulda og bjóða upp á aðgengilega þjónustu. Til dæmis, ef það er of stórt hindrun fyrir fjölskyldu að koma í ráðgjafarþjónustu eða aðrar stuðningsstofnanir, veita samtökin ráðgjöf beint í heimilisumhverfi fjölskyldunnar (Hercog, 2009).

Samtökin einbeita sér að sértækri og ósértækri forvörn. Ósértæk forvörn felst í því að skapa öruggt umhverfi í klúbbsnum fyrir börn og ungmenni. Í klúbbsnum fá ungmenni tækifæri til að mynda aldurssniðin vináttubönd við jafnaldra sína, þróa félagsfærni og eyða frítíma sínum eins og þau kjósa. Klúbbsstarfið er ekki mjög uppbyggt til að gera það aðlaðandi fyrir ungmenni sem samhfæfan þátt við hið mjög uppbyggða skólatíma. Klúbburinn er opinn börnum og ungmennum á aldrinum tíu til átján ára. Lágþröskuldseðli hans er tryggður með því að hann er ókeypis, nafnlaus og krefst ekki reglulegrar mætingar. Þar er boðið upp á borðspil, PlayStation, billjard og borðfótbolta. Klúbbsinn reka yfirleitt tveir ungmennaleiðbeinendur sem hafa menntun í hjálparstéttum (sálfræði, félagsráðgjöf, uppeldisfræði o.s.frv.). Klúbburinn er opinn alla virka daga nema föstudaga frá kl. 14:00 til 19:00, og öll börn geta komið óháð föstu búsetu sinni.

Sértæk forvörn er veitt á markvissan hátt í klúbbnum, á vettvangi, í grunnskólum eða í gegnum aðrar stofnanir sem samtökin vinna með. Í klúbbnum sem er með lágum þröskuldum koma ungmenni, óbeint eða beint, inn á ýmis málefni sem eru hluti af lífi þeirra. Til dæmis að eyða tíma á ýmsum stefnumólaforritum á netinu, neyta orkudrykkja eða kynhneigð. Ótæknileg forvörn vekur athygli á áhættu en fjallar einnig um ánægjuleg atriði tengd ákveðnum áhættuhegðunum. Meginmarkmiðið er að miðla jákvæðum upplýsingum til ungs fólks, ekki einungis neikvæðum og óttavækkandi upplýsingum. Ástæður áhættuhegðunar eru ræddar. Ungt fólk fær sem bestar upplýsingar um allar aðstæður, afleiðingar og valkosti við áhættuhegðun, en ábyrgðin á ákvörðuninni hvílir ávallt alfarið á unga manningum sjálfum. Á sama tíma er nýtt hópadynamík og jafningjanám, sem eru mikilvægur hluti af starfi klúbbsins. Ungt fólk er þjáfað í ýmsum færni og viðhorfum til líkama síns og heilsu þar sem það er eðlilega mögulegt, til dæmis með því að spila leiki í klúbbnum. Samtökin skapa uppbyggðar og markvissar athafnir eingöngu um þau málefni sem ungmenni koma fram með, hvort sem það er beint eða óbeint, en ekki um þau sem þau telja að þurfi að ræða “því ungmennin eru orðin nógu gömul til þess.” (Seraisa, 1994, Okrúhlica - Szezmo, 2004).

Auk þess að vinna beint með ungmennum í aðgengilegum verkefnum beinir samtökin nú athyglinni að tengslamyndun við samtök sem vinna með börnum og ungmennum, einkum á þeim svæðum sem þau starfa, og að samstarfi við aðra mikilvæga fullorðna í lífi ungmenna.

Samtökin sameina þrepalaus atriði og ráðgjafarferli. Vinna með einstaklingum eða hópum í þrepalausum samhengi (í klúbbi eða úti á götu) er bætt við með skipulögðu og markvissu ráðgjafarferli, og öfugt. Ráðgjafarferlið sem felur í sér samskipti við mikilvæga fullorðna má framkvæma samhliða þrepalausri vinnu í náttúrulegu umhverfi ungmenna.

1. 3. Skipulag félagsmiðstöðva Akureyrar

Í upphafi verkefnisins reki Félagsmiðstöðvar Akureyrar (Youth Akureyri) sex ungmennaklúbba fyrir 10–16 ára ungmenni og eitt ungmennahús fyrir 16–25 ára. Klúbbarnir voru og eru enn staðsettir beint í skólum. Þar fer fram starf með ungmennum eftir skóla. Markmið klúbbanna er að styðja ungmenni á erfiða tíma unglingaáranna. Í upphafi verkefnisins tilheyrðu klúbbarnir sveitarfélaginu og allir starfsmenn voru í launum hjá sveitarfélaginu Akureyri. Þeir unnu einnig náð með skólum, foreldrum og öðrum deildum innan sveitarstjórnar. Nú hefur skipulagið breyst. Klúbbarnir hafa orðið hluti af skólunum og eru reknir af skólunum og fjármagnaðir af þeim.

Klúbbarnir bjóða upp á klúbbsstarfsemi og aðgengilega ungmennastarfsemi svo að hvert ungt fólk geti fundið eitthvað sem hentar því. Mikilvægt er að unglingar finni fyrir velkomu og séu meðhöndlaðir sem jafningjar. Ungmennahúsin gegna einnig fyrirbyggjandi hlutverki, bæði með skipulögðu fyrirbyggjandi starfi og með daglegri aðgengilegri ungmennastarfsemi með því að byggja upp tengsl og öryggi.

Auk klúbbstarfsemi veita faglegir starfsmenn einnig persónulega ráðgjöf. Frumkvæði að persónulegri ráðgjöf getur komið frá unglingum, foreldrum, skólastarfsfólki eða ungmennastarfsfólki. Vandamál sem starfsfólk klúbbanna tekur á eru mismjörn og ef þörf krefur kemur ríkið einnig að með félagsþjónustu í formi stuðningsnet fyrir unglinga (). Starfsfólk okkar hefur fjölbreytta menntunar- og reynslubakgrunn, þar á meðal kennslu- og verklega reynslu úr skólum, félagsráðgjöf, tómstundarfræði, fjölmiðlafræði og markaðsfræði.

Í ljósi þemans um samstarf margra stofnana er samsetning samsteypunnar fjölbreytt hvað varðar menningarlegt samhengi og stöðu í stuðningskerfinu. Allar stofnanir deila svipuðum meginreglum í beinni vinnu sinni með ungu fólki. Slóvakíska stofnunin er sjálfstæð, óstjórnsýslustofnun sem, auk beinnar vinnu, þróar faglegar aðferðir og veitir þjálfun í ungmennastarfi. Slóvenska samtökin eru í svipaðri stöðu, vinna beint með ungmennum en einnig koma saman samtök sem bjóða upp á þjónustu með lágum þröskuldum fyrir ungmenni í óformlegu umhverfi. Íslensku samtökin eru formlegri, þar sem klúbbsstarfsemi fer fram innan skóla, bæði skipulagslega og rúmlega.

2. HVATNING TIL ÞÁTTTÖKU Í VERKEFNINU

Aðalmarkmið og hvati verkefnisins var að skapa samstarfskerfi milli ólíkra aðila á sviði vinnu með ungmennum sem sýna áhættuhegðun. Að þróa samstarfskerfi milli ríkis- og einkageirans. Að móta verklagsreglur fyrir gagnkvæmt samstarf. Að byggja upp tengslanet og deila aðferðum og góðri starfsháttum milli samstarfsaðila og einnig milli annarra aðila sem tóku þátt í verkefninu. Stofnunin Mládež ulice (Götuvaktin) hélt áfram fyrra verkefni "Árangursrík aðstoð fyrir ungt fólk og fjölskyldur í krísu með félagsstarfi á vettvangi og í klúbbum," sem miðaði að því að styðja börn, ungmenni og fjölskyldur í áhættuhópi við að takast á við erfiðar lífsaðstæður sem urðu til vegna afleiðinga Covid-19 faraldursins í sínu náttúrulega umhverfi.

Sértækir markmiðir verkefnisins voru:

1. Að búa til faglega verklagsreglu um samstarf milli félagsþjónustustofnana (félagsmáladeilda, SPODaSK o.s.frv.) og vettvangsfélagsráðgjafarstofnana eða lágþröskuldaráætlana.
2. Innleiðing áætlunarinnar “Fyrirbyggjandi félagsleg íhlutun fyrir unglinga/fjölskyldur” beint innan fjölskyldna með það að markmiði að koma í veg fyrir uppeldisráðstafanir og staðfesting hennar í framkvæmd.

Markmið verkefnisins voru í fullu samræmi við OP HR - að bera kennsl á og staðfesta nýstárlegar tillögur að verkfærum með það að markmiði að finna frekari lausnir sem munu leiða til samþættingar fólks sem er í áhættu á fátækt og/eða félagslegri útilokun í samfélagið, mæta þörfum þeirra og bæta lífsgæði þeirra.

Helstu hvatar samstarfsaðilanna voru að efla beina vinnu með ungmennum innanlands. Í Slóveníu, til dæmis, er ekki löng hefð fyrir slíkri þjónustu, svo aðalmarkmiðið var að skapa vettvang til að deila reynslu og þörfum milli samtaka með svipaðan fókus.

Á Íslandi var aðalhvatin að þróa samstarf milli stofnana, sem var og er nauðsynlegt til að takast á við ákveðnar áhættuáðstæður, með öðrum orðum, að efla samstarf stofnana um þróun stuðnings við ungmenni í þeirra náttúrulega umhverfi.

3. VERKEFNISFRAMKVÆMD

Opna uppbygging verkefnisins, sveigjanlegi fókusinn og almenns eðli þess tryggðu að verkefnið gæti verið aðlagð að þörfum einstakra samtaka með fjölbreyttum þjóðlegum og menningarlegum bakgrunni. Hvert land hefur sín sérkenni hvað varðar samstarfskerfi hagsmunaaðila, og hvert samtök í samsteypunni hefur mismunandi stöðu innan þessa kerfis. Svipaðar aðstæður sjást milli slóvakíska og slóvenska menningarlega samhengi, en Ísland einkennist af nokkrum sérstöku þáttum hvað varðar landfræði, íbúasamsetningu og þéttleika.

Í meginatriðum var vinnunni því aðallega beint að þjóðlegum verkefnum, sem gerði kleift að þróa samstarfskerfi milli aðila á sviði ungmennastarfs, einkum innan landa og einstakra sveitarfélaga. Íslandskynnum verkefnisins þótti mikils virði að geta innleitt vinnuáðferð byggða á eigin þörfum, fremur en aðeins að miðla eigin þekkingu.

Verkefnið gerði samstarfsaðilum kleift að styrkja tengsl við staðbundin samfélög. Í Slóveníu voru þetta aðallega staðbundnar skólar og skólaráðgjafar. Tengslin voru aðallega um umhverfismál. Á Íslandi fögnuðu þeir því að verkefnið styrkti tengsl við aðra ungmennaklúbba á Akureyrarsvæðinu. Í Slóvakíu voru tengsl aðallega mynduð við meðlimi skólaaðstoðarteyma. Verkefnið var gagnlegt fyrir allar stofnanir og veitti áþreifanleg úrræði fyrir framtíðarstarf.

4. MÖGULEGIR ÁVINNINGAR OG ÓGNIR

Í ráðgjafarstarfi hjá stofnunum sem veita börnum og ungmennum þjónustu með lágum þröskuldum, sem greindar voru á verkefnatímabilinu

Eins og áður hefur komið fram hafa samtökin sem taka þátt í verkefninu fjölbreyttan menningarlegan bakgrunn, stöðu og reynslu af vinnu með ungmennum. Íslandsklubbar eru betur samþættir í formlega menntakerfið en lágþröskuldarverkefni í Slóveníu og Slóvakíu sem fara fram í klúbbum og í götustarfi. Sameiginlegur nefndari er hins vegar óformlegt og aðgengilegt þjónustustarf í náttúrulegu umhverfi ungs fólks – í skólum eftir skóla (Ísland) eða í hverfum (Slóvakía, Slóvenía). Þetta umhverfi getur verið gagnlegt fyrir ráðgjafarstarf með ungum og fjölskyldum þeirra af ýmsum ástæðum. Þetta getur svo endurspeglast í samstarfi margra stofnana sjálfu og í stöðu slíkra samtaka innan þess.

Í einstaklingsráðgjöf með ungmennum rekst maður oft á þann hnökra að það er ekki eðlilegt fyrir börn og ungmenni að setjast niður og ræða erfiðleika sína. Slík umræða getur átt sér stað í lágþröskuldarverkefni á mun eðlilegri hátt, til dæmis við billjardleik í klúbbi eða körfubolta úti á götu.

Samtökin byggja upp traust samband við ungt fólk innan klúbbsins eða á götunni, sem þýðir að ráðgjafarferlið felur í sér fólk sem þegar hefur verið komið í samband við, sem er kostur í síðar vinnu annarra aðila sem koma að ferlinu. Að byggja upp sambönd og traust er grundvöllur allra íhlutunar- og forvarnaraðgerða, sem getur verið árangursríkt fyrir vinnuferlið.

Á sama tíma stuðlar notkun hópdýnamíkur og aðgerða í aðstæðum innan lágþröskulds- og úppbyggðs kerfis að þróun félags- og samskiptahæfni í eðlile-

gum aðstæðum, sem er síðan mikilvæg viðbót við ráðgjafarnferlið.

Á hinn bóginn hafa mögulegir áhættur af því að sameina þessa þjónustu einnig komið í ljós. Ef stofnun sem veitir lágþröskuldaráþjónustu fyrir unglínga- og fjölskylduráðgjöf reynir að takast á við alla þætti fjölskyldulífsins – fjárhagslega, félagslega og sálfræðilega – og vinnur með bæði börnum og fullorðnum, verður verkefnið nokkuð krefjandi. Óvissa í þjónustuveitingu og ófullnægjandi dreifing starfsfólks samkvæmt samningi getur leitt til óljósstra og óraunhæfra væntinga beggja vegna, sem er gagnstætt markmiðum.

Til dæmis, eftir að fjölskyldum var veitt aðallega efnisleg aðstoð sem hluti af verkefninu “Árangursrík stuðningur við ungt fólk og fjölskyldur í krísu með félagsstarfi á vettvangi og í klúbbum,” gerðu fjölskyldur miklu meiri kröfur um lausn efnahagslegra vandamála (t.d. kaup á matvælum, skólatækjum) og voru síður hvattar til að vinna í samböndum eða þjálfa foreldrahæfni, og það reyndist mjög erfitt að hvetja notendur til þátttöku í slíku samstarfi.

Að færa ungt fólk úr aðgengilegu umhverfi yfir í einstaklings- eða fjölskylduráðgjöf er stundum erfitt vegna þess að það er vanið ákveðinni tegund vinnu – að búa á sama stað í öruggu umhverfi. Skyndilega er ætlast til þess að það fylgi uppbyggðari nálgun – reglulegir fundir, þátttaka foreldra og annarra mikilvægra fullorðinna, markmiðasetning.

Á sama tíma voru sumar fjölskyldur beinlínis “tilvísaðar” í ferlið af stofnun (skóla, vinnumálastofnun) sem hluti af verkefnum, sem hafði síðan áhrif á skynjun þeirra á vandamálinu og hvöt þeirra til breytinga. Ungt fólk og fjölskyldur þess vildu ekki taka þátt í ferlinu vegna þess að það var agaviðurlag af hálfu skóla/vinnumálastofnunar. Foreldrar, aftur á móti, gerðu ráð fyrir að “barnið yrði leiðrétt” og “að engin fleiri vandamál yrðu með það.”

Innifalið einstaklings- og fjölskylduráðgjafar í aðgengilegu forriti er mögulegt og oft nauðsynlegt ef markmiðið er að breyta einstaklingnum og hvata hans til að finna öruggari leiðir til að mæta þörfum sínum. Vinna með allri fjölskyldunni opnar svigrúm til að vinna með kerfinu öllu sem gæti legið að baki áhættuhegðun unglíngins. Í næsta kafla verður fjallað um aðferðir til að takast á við þessa hegðun í aðgengilegu samhengi og þær áskoranir sem því fylgja.

5. AÐFERÐIR OG NÁLGANIR VIÐ

VINNU MEÐ ÁHÆTTUHEGÐUN

Verkefnið skapaði rými til íhugunar á tilteknum vinnubrögðum sem fagfólk beitir þegar unnið er með ungu fólki. Niðurstaðan varð listi yfir áskoranir og takmarkanir sem starfsfólk í framlínunni stóð frammi fyrir. Á sama tíma þjónaði þessi starfsemi því hlutverki að tengja saman fagfólk á sviði ungmennastarfs. Þessi kafli mun lýsa þeim málum sem fagfólk tók upp í samráðsfundum og í hugmyndahópum. Þetta leiddi til lífflegra faglegra umræðna um þessi mál í einstökum löndum. Þetta eru mikilvæg mál sem eru að ryðja sér til rúms við sköpun kerfis fyrir samstarf margra stofnana. Fjölbreyttur hópur fagaðila tók þátt í samráðsfundum og hugmyndahópum. Í Slóveníu voru það aðallega skólaráðgjafar og ungmennaleiðbeinendur. Á Íslandi voru það ungmennaleiðbeinendur sem störfuðu í skólum utan skólatíma, skólustarfsfólk, lögregla og yfirvöld sem sjá um félagslega og lagalega vernd barna. Í Slóvakíu voru það aðallega sérfræðingar sem störfuðu í formlega menntakerfinu, þ.e. meðlimir stuðningsteyma (sálfræðingar og félagsmálafræðingar), einn þátttakandi var meðlimur sveitarfélagssliðsins og starfaði undir handleiðslu borgarráðs Bratislava og einn var lögregluvarnastofnunarfræðingur.

5.1. Samráðsfundir

Viðfangsmálsfundir eru mikilvæg kerfislægur þáttur í ferli beinnar vinnu með ungmennum. Þeir þjóna sem aðferð til íhugunar á eigin vinnu með ungmennum eða fjölskyldum í áhættuatriðum, en einnig sem aðferð til að greina fyrstu merki áhættuhegðunar í ferli snemminngrips eða grunn- og almennrar forvarna. Þeir geta einnig verið notaðir sem aðferð til tengsla- og málameðferðar við viðeigandi stofnanir og geta verið þverfaglegir og millistofnanalegir að eðli¹. Hér getur innbyrðis ráðgjöf þýtt – íhugun á verklagi ýmissa stofnana og skilgreining á verkefnum og hæfni í vinnu með ungmennum, samræming ólíkra tungumála og verklags, en einnig skilgreining á mörkum – til dæmis: hvenær hlutverk ríkisins í barnavernd hefst, hvenær skólar snúa sér til ráðgjafarþjónustu í slóvensku samhengi. Án þessarar íhugunar er ekki hægt að koma á skilvirku kerfi aðstoðar fyrir ungmenni.

1 Fjölgreinalegt eðli samráðs felur í sér að sérfræðingar úr nokkrum fögum koma saman, en innan sömu stofnunar/teymis (ef teymið er fjölgreinalegt – sálfræðingur, félagsmálafræðingur, félagsráðgjafi o.s.frv.). Fjölstofnaeðli samráðsins vísar til þátttöku ýmissa hagsmunaaðila í ferlinu við að endurskoða vinnu með ungmennum sem sýna áhættuhegðun – til dæmis skóla, Ráðgjafar- og forvarnamiðstöð, frjáls félagasamtök, Útnefningaryfirvald félagslegrar og lagalegrar verndar barna, lögreglu o.s.frv. Þetta er ekki samráð í hinum sanna skilningi orðsins, því það er ekki "innra" og fer ekki fram innan einnar stofnunar.

Ef við skiljum samráð sem innra tæki innan einnar stofnunar, endurspeгла starfsmenn ákveðnar verklagsreglur í vinnu sinni með tilteknum ungmönnum. Aðrir gefa þeim endurgjöf og deila eigin reynslu og verklagi. Þess vegna er kjörinn hópur sem er fjölbreyttur hvað varðar reynsluár.

5. 2. Áhættuhegðun sem þjónustufólk á fyrstu línu rekst á.

Vegna menningarlegra og landfræðilegra mismuna milli landa, en ekki síst vegna eðlis þeirra stofnana sem taka þátt í verkefninu, er áhættuhegðun ungs fólks sem fagfólk kemur í snertingu við einnig misjöfn.

Í Slóveníu skortir ungmönnum oft hvöt til að taka þátt í tómskundastarfi utan skóla. Þau eru ofbyrðað af skólaálagi og líta á tómskundir eftir skóla sem byrði eða hindrun fyrir skólanámið. Fullkomnunarárátta er algeng, sem ýtir enn frekar undir álag á ungmenni og veldur þeim kvíða. Algeng áhættuhegðun felur í sér skólaslepp, ofbeldisfulla hegðun og átök meðal ungmenna, farsímófíkn, tilfinningalegt þrot, sjálfsskaða og sjálfsvígstillhneigingar.

Á Íslandi eru sjálfsskaði og ofbeldisfullt atferli meðal ungs fólks einnig algeng. Það skortir gagnkvæman stuðning í jafningjahópum og útlökun á meðal jafningja. Enn fremur er kynlífsvætt atferli sem brýtur mörk – kynlífsbundið ofbeldisfullt atferli er oft gert eðlilegt og samþykki er vandkvæðalegt. Íslenskir samstarfsaðilar reyna einnig að vinna með fjölskyldum – þeir telja að foreldrar setji ekki nægilega mörk og að tilfinningaleg menntun innan fjölskyldna sé ófullnægjandi.

Í Slóvakíu voru sjálfsskaði og sjálfsvígshneigð rædd sem ógnvekjandi hegðun í samráðsfundum, sem og kynlífsvædd hegðun, kynferðisleg misnotkun og ofbeldisfull hegðun ungs fólks bæði gagnvart fagfólki og hver öðrum.

5. 3. Áskoranir í beinni vinnu með ungmönnum á milli landa

Þrátt fyrir fjölbreytt menningarlegt samhengi komu upp sameiginleg þemu á milli landa, þó að einstakar stofnanir nálguðust þau á mismunandi hátt eftir eðli stofnunarinnar og stöðu hennar innan stuðningskerfisins. Í öllum þremur löndunum kom fram umræða um hvernig hvetja megi ungt fólk, sem og um setningu marka. Eitt af helstu umræðuefnum, sérstaklega í Slóvakíu og Slóveníu, voru sérstöku

atriði óformlegrar menntunar (lágbröskuldamenntunar) í formlegu samhengi. Þessi mótsögn er ekki eins áberandi hjá íslenskum samtökum, þar sem klúbbar þeirra eru hluti af skólum og starfsfólk þeirra eru skólustarfsmenn, svo minni mótsögn er á milli formlegs og óformlegs, á milli “þess sem er og þess sem er ekki hluti kerfisins.

HVATNING

Hvatning er mál sem oft er rætt meðal þeirra sem vinna með ungmennum. Þetta gildir enn frekar í formlega kerfi menntastofnana, þar sem börn og ungmenni eru ekki þar af fúsum og frjálsum vilja. Oft eru fyrirmælagjandi aðferðir, refsingar og þvinganir ekki árangursríkar og leiða til enn meiri mótstöðu. Eitt af helstu umræðuefnum meðal fagfólks var “hvernig á að hvetja ungmenni til þátttöku í verkefnum.”

Kjarnaspurningin er hvort starfsfólk taki upp málefni innan forvarnaumgjörðar sem ungmenni hafa áhuga á og sem snerta líf þeirra, eða hvort um sé að ræða málefni sem eru einungis skyldubundin og sem fullorðnir telja sig eiga að ræða við ungmenni. Hversu vel þekkjum við markhópin sem við vinnum með? Önnur spurning er hvernig þessi mál eru kynnt fyrir ungmennum. Er það á aðlaðandi hátt með stuttmyndböndum eða myndum/mímum, eða með löngum útskýringum? Eru þau með svigrúm til að tjá skoðanir sínar og , til að gefa endurgjöf og tjá óánægju? Hvaða tegund af sambandi höfum við við ungmenni? Hér getum við hugleitt fyrirmælastefnuna sem hefur hefðbundið yfirhöndina í skólaumhverfinu og þarfamiðaða nálgunina sem er algengari í óformlegu samhengi.

Á sama tíma vakti umræða um hvöt til þátttöku í tólmundastarfi og starfsemi utan skóla í Slóveníu, þar sem sérfræðingar sögðu að það væri mjög erfitt að hvetja ungt fólk til þátttöku í slíkum starfsemi. Ungt fólk er oft yfirborið af skólaálagi og í tilraun til að standa sig sem best í skólanum lítur það á tólmundir sem eitthvað sem fer fram úr skyldum þess, þótt þær geti stuðlað að þroska þess. Það lítur á þetta sem að fara yfir mörk sín og hefur aðallega ekki tíma fyrir það.

Sem hvatatól höfum við mótað eftirfarandi innan verkefnisins:

- að kynnast ungmennum – hvað vekur áhuga þeirra, hvað þeim finnst skemmtilegt, hvaða erfiðleika þau mæta.
- byggja upp samband við þá, koma fram við þá sem jafningja, sýna áhuga á reynslu þeirra og skoðunum og gefa þeim svigrúm til að tjá ósamkomulag.
- veita þeim ábyrgð á að leysa tiltekið verkefni (t.d. að þróa verkefni, setja re-

glur) – þá munu þeir telja verkefnið meira sitt eigið en ef það kæmi sem skipun að ofan.

- Ef þeir eru tregir og vita ekki hvað sé að vænta af verkefninu, getum við framkvæmt það fyrir framan þá.
- Það er hvetjandi ef starfsmaðurinn tekur þátt í athöfninni með þeim, sem dýpkar einnig sambandið.
- sveigjanleiki og aðlögun að einstaklingsþörfum ungs fólks eru hvatar
- Óskipulagðara umhverfi getur einnig verið hvattandi, þar sem það gerir kleift að nýta meiri sköpunarkraft en í formlegu umhverfi.
- annar hvati er að geta valið úr nokkrum valkostum og sú staðreynd að ákvörðunarvaldið sé í þeirra eigin höndum

Á sama tíma kom einnig í ljós hvað getur verið demótiverandi:

- Það var talið vandamál í skólaumhverfinu að uppbygging sambanda og tillitssemi fyrir þörfum og áhugamálum ungs fólks væri skert. Kennarar undirbúa kennsluefni sitt út frá skjalum skólans, svo sem aðalnámskrá og skólanámskrá, sem þýðir að lítið svigrúm er til að innleiða það sem ungt fólk í, hefur áhuga á. Ungt fólk þarf að fara yfir skylduefnið og enginn spyr það áhlits.
- Sambandið er oft stigveldi og ósamhverft hvað varðar vald.

Stórt vandamál, sérstaklega á Íslandi og í Slóvakíu, er að hvetja foreldra til samstarfs eða breyta hegðun þeirra gagnvart börnum sínum, sem gæti legið að baki áhættuhegðun ungs fólks.

AÐ SETJA MÖRK

Mál óljóss markanna getur haft margar hliðar. Fyrst og fremst snýst það um að skilgreina mörk milli starfsfólks og skjólstæðinga, hvort sem um er að ræða foreldra eða ungt fólk. Þetta er oft tekið fyrir af nýliðum í faginu. Enn fremur getur verið vandasamt að skilgreina mörk milli fagaðila sjálfra. Þetta kemur fram í umræðunni um samstarf milli stofnana, þar sem oft er óljóst hver ber ábyrgð á hverju. Ef við dveljum við umræðuna um mörk milli fagaðila og skjólstæðinga, spyrjum við um persónuleg mörk.

Til dæmis í slóvakíska hópnum vekur þátttakandi það mál að viðskiptavinur vilji faðma hana í lok lotu. Ólíkar nálganir endurspegla mismunandi sjónarmið á líklegum snertingu milli fagfólks og skjólstæðinga – til dæmis er gjarnan gert ráð fyrir að snerting sé sótt af skjólstæðingum sem skortir hana, en á hinn bóginn eru til nálganir sem viðurkenna enga snertingu milli hlutverka fagaðila og skjólstæðings, því það myndi ógna mörkum í sambandi sem ætti að vera skýrt af eðli fundarins sjálfs. Þetta vesen, með spurningum á borð við “Hvað með persónulega nærveru mína?” og “Er þetta ennþá faglegt?”, kemur fram aðallega í stofnunum og fyrirtækjum þar sem ekki er til siðareglubók sem leiðbeinir fagaðilum og fræðurum í tvíræðum aðstæðum. Frá okkar sjónarhorni leiðir þetta til eftirfarandi leiðbeininga: ef snerting á að verða leyn-darmál og taka við af orðum, ætti fagaðilinn að forðast hana. Sama gildir ef hætta er á ofbeldi, óþægindum hjá fagmanninum, þvingun eða tilraun til að manipulera fagmanninn til að snerta (t.d. “Viltu ekki faðma mig? Líkar þér ekki við mig? Enginn vill faðma mig.”). Að lokum ber að nefna að snerting skuli vera markviss og viðeigandi. Báðir aðilar ættu að skilja mörkin og vita tilgang snertingarinnar. Allir fagmenn í beinni þjónustu ættu að vera meðvitaðir um áhrif snertingar í faglegu sambandi. Samband tveggja einstaklinga er skilgreint af mörkum og skýrri og gagnsærri ákvörðun þeirra; ekkert samband ætti að vera án landamæra, og við ættum ekki að gera neitt í því sem er óþægilegt eða óljóst í merkingu sinni, og við ættum einnig að kenna þetta ungu fólki sem við vinnum með.

²Í slóvenskum hópum tengdust óljós mörk brunapreytuheilkenni. Ef fagfólk nær ekki að setja persónuleg mörk gagnvart ungmennum og skiptir úr hlutverki fagaðila yfir í hlutverk vinar – sem deilir persónulegum upplýsingum og slúðrar – skapar það rými til að blanda saman einkalífi og starfsferli, sem getur leitt til of mikillar yfirferðar vinnumála og að lokum brunapreytu. Fagmaður ætti að hafa skýrt markmið í sam-

2 Því meira sem starfsmaðurinn veit um ungt fólk og því minna sem ungt fólk veit um starfsmanninn, því meiri er ósamhverfa í sambandinu.

bandinu, spyrja frekar en að segja frá. Til að draga úr ósamhverfu í sambandinu er hægt að nota persónulegar sögur markvisst, að því gefnu að báðir aðilar samþykki það.

Þema persónulegra marka kom einnig fram í umræðum og viðtölum í tvískiptingu valds og valdleysis í hjálparstéttum. Stundum taka starfsmenn ábyrgð á lífi ungmenna sem þeir vinna með, með því að gera þau ógilt og gera þau ófær um að taka eigin ákvarðanir og bera ábyrgð á þeim. Almennt séð veita fagfólk í hjálparstéttum ungum einfaldlega aðrar valkosti til að leysa erfiðleikana sem þau lenda í, sýna þeim mismunandi leiðir til að bregðast við í aðstæðum sínum og upplýsa þau um afleiðingar. Það fylgir þeim í gegnum þær ýmsu aðstæður sem þau mæta á þeirri braut sem þau velja. Engin þessara leiða er góð né slæm; þær eru einfaldlega mismunandi valkostir, hver með sínar eigin afleiðingar. Ákvörðunin er þeirra, og hún getur einnig verið að gera ekkert, að vera virkur í að leysa úr sínum aðstæðum. Jafnvel með slíkri ákvörðun er mikilvægt fyrir ungt fólk að hafa einhvern til hliðar, jafnvel þó sá einstaklingur samþykki ekki gjörðir þeirra eða athafnaleysi. Allir bera ábyrgð á eigin lífi, óháð aðstæðum sínum.

Fagleg mörk eru skilgreind af hæfni sem stafar af menntun (þjálfun) og reynslu, sem aftur á móti ákvarðar hvað fagfólk þorir að gera. Í slóvakíska hópnum tók nýliði sálfræðingur upp málefni sjálfsvígshugsana hjá nemanda. Hvenær á ég að grípa inn í og kalla á aðrar stofnanir eða mikilvæga fullorðna? Hvern á ég að hringja í? Er einhver takmörkun á því hvenær ég hringi til foreldra, lögreglu, heilbrigðisstarfsfólks eða barnaverndarþjónustu? Ef ég kalla einhvern inn í aðstæðurnar án leyfis barnsins, mun ég missa sambandið?

Í meginatriðum er inngríp veitt af fagmanni innan ramma menntunar sinnar og reynslu. Ef hann ákveður að hann ráði ekki við aðstæðurnar sjálfur, er það lögmætt að vísa unga einstaklingnum til annarra fagaðila – sálfræðings, geðlæknis eða reyndari sálfræðings. Fagleg hæfni má bæta með reglulegri handleiðslu, jafningjaviðtölum og leiðsögn frá reyndari starfsmönnum, eða með því að þróa færni í ýmsum námskeiðum. Ef æskilegt er að láta aðra fagaðila eða foreldra taka þátt í málinu, í aðgengilegu umhverfi, gildir sú regla að það má einungis gera með vitund og samþykki unglingsins. Við reynum að sannfæra/hvetja unglingsmanninn til þess að viðtækara samstarf sé nauðsynlegt til stuðnings.

ÓFORMLEG NÁLGUN

VS. FORMLEGT UMHVERFI

Íslendingar kalla þessa þjónustu “fljótandi ungmennavinna”, sem er tegund starfsemi þar sem starfið er fært á staði þar sem ungmenni eru. Í Slóvakíu og Slóveníu tala þeir um að starfa í náttúrulegu umhverfi ungmenna, og í Slóvakíu er notað hugtakið lágþröskuldarverkefni. Á ensku þýðist þetta sem götungmennavinna eða opinn ungmennaklúbbur.

Þegar ungmennaleiðbeinendur ákveða að fara inn í formlegt umhverfi er oft ágreiningur milli lágþröskuldar-/óformlegrar nálgunar og frammistöðumiðuðs umhverfis skólans, þar sem þarf að leysa ágreining, refsar sekum og ná tökum á efninu. Í slóvensku hópunum var mótsögn milli þess sem er í kerfinu og þess sem er utan þess, og þessi mótsögn var aðallega skynjuð sem mótsögn milli sjálfviljug þátttöku og skyldu. Þeir telja þjónustu sína vera utan kerfisins. Ungt fólk getur verið í ungmennahúsi eða ekki, en það verður að vera í skóla. Þetta undirstrikar einnig sérstöðu þess hversu ungt fólk leitar fyrst til – könnunin sýnir að í klúbbum eru þau líklegri til að leita til ungmennavinnara, en í skólum eru þau ólíklegri til að leita til skólaráðgjafa og líklegri til að leita til bekkjakennara.

Spurningin er enn hvort hægt sé að nota þætti eða meginreglur lágþröskuldarhugtaksins í formlegu umhverfi.

Í þessu samhengi er rætt um lágþröskuldarreglur. Sumar þeirra er ekki hægt að innleiða í skipulögðu og hierarkískt kerfi eins og skóla – til dæmis ókeypis aðgangur og dvöl á staðnum – nemendur eru safnaðir saman í kennslustofum og þurfa að mæta og yfirgefa á ákveðnum tímum, annars eru þeir skráðir fjarverandi. Í lágþröskuldaklúbbi er mæting sjálfviljug og reglubundin mæting ekki skilyrði. Einnig er erfitt að innleiða meginregluna um “athafnaleysi er leyfilegt” úr lágþröskuldas-tefnunni í skóla, þar sem nemendur verða að standa sig á ákveðnu stigi til að fá einkunn. Undantekningar eru áfangar án einkunnagjafar eða ýmsar athafnir sem stuðningsteymi skólans/skólaráðgjafar standa fyrir til að þróa lífsfærni og koma í veg fyrir áhættu hegðun, þar sem þessa meginreglu er hægt að beita. Í formlegri stofnun eins og skóla er ekki hægt að beita meginreglunni um nafnleynd. Meginreglur sem einnig eru beittar í skólaumhverfinu eru til dæmis meginreglan um ókeypis þjónustu eða sköpun öruggs umhverfis með reglum og framfylgd þeirra af öruggum fullorðnum – sem starfsfólk skóla ætti að vera. Það er mikilvægt fyrir ungt fólk að finna fyrir skilningi og samþykki, sem þýðir að auðvelt aðgengi er hægt að

beita og er mjög mikilvægt til að byggja upp sambönd og fyrir forvarnaraðgerðir. Kennarar hafa erfiðara hlutverk, því auk þess að byggja upp sambönd við ungt fólk meta þeir það með einkunnum og hvetja/neyða það til frammistöðu. Að hvetja til þátttöku ætti að vera órjúfanlegur hluti skólustarfs með gagnvirkum aðferðum. Á sama tíma er ungt fólk einnig hægt að bjóða að taka þátt í ákvarðanatöku í gegnum nemendaráð eða með því að sinna ákveðnum verkefnum innan kennslustofunnar/skólans/samfélagsins. Hefðbundnir skólar hafa hins vegar tilhneingingu til að meðhöndla ungt fólk sem börn sem verða að hlýða skipunum fullorðinna, sem gerir þau að lokum háð og ósjálfbjarga einstaklinga.

Jafnvel í aðgengilegu umhverfi breytist beiting meginreglna þegar færst er frá klúbbs- eða vettvangsstarfi yfir í skipulagðari athafnir, svo sem hópavinnu eða ráðgjöf. Reglubundnleiki er til dæmis mikilvægur þáttur hér, og frjáls hreyfing og aðgangur ekki framkvæmanleg – virk þátttaka við lausn eigin vandamála er lykila-tríði (kyrrsetu er ekki jafn vel þegið). Anónymni er heldur ekki tryggð í þverfaglegu eða millistofnanalegu samhengi, þar sem nauðsynlegt er að deila upplýsingum – þetta er svið sem ekki hefur verið leyst fullnægjandi í neinu ríki.

Að lokum er nauðsynlegt að leggja áherslu á hvaða meginreglur þarf að þýða yfir í skipulagðari athafnir og í formlegt kerfi: aðgengilegt fyrirkomulag (viðun, ekki of háar væntingar, hámarksaðgengi fagfólks/staðbundinna aðila), öryggi, reglugerðir, án endurgjalds, nafnleynd (að halda upplýsingum trúnaði ef unglingurinn óskar þess), þátttaka í lausn þeirra vandamála sem unglingar koma með.

VINNA MEÐ REGLUR

Vinnsla með reglur er mismunandi í formlegum og óformlegum aðstæðum. Stigveldi og valdóðjafnvægi gefa til kynna að reglur séu settar frá ofan (skólareglur) og ekki í samvinnu við ungt fólk. Þetta leiðir til minni vilja til að fara eftir þessum reglum. Framfylgd á reglunum er tryggð með kerfi refsiaðgerða, sem fara í röð: áminning frá kennara, áminning frá bekkjarkennara, áminning frá skólastjóra og brottvísun úr skóla.

Í lágþröskuldarverkefnum og óformlegum kerfum eru reglur settar í samvinnu við ungt fólk og refsingar eru stórt umræðuefni. Ef reglur eru til, verða refsingar einnig að vera til. Refsingar eru órjúfanlegur hluti reglna og án þeirra eru reglurnar merkingarlausar. Þær geta þannig fylgt stigveldi frá viðvörðun til banni við inngöngu í klúbbinn eða banni við notkun þjónustunnar. Umræðan fer aðallega fram í teng-

slum við tilgang lágbröskuldarþjónustu – hún er árangursrík og uppfyllir tilgang sinn aðeins ef hún útilokar ekki og getur samþætt þá sem brjóta reglur og fara yfir mörk. Þriðja valkosturinn er lágmarkslíkan reglna. Reglurnar eru ekki settar af yfirboðsmönnum né í samvinnu við ungt fólk, heldur vísa þær til gilda og virka í gegnum aðgerðir í aðstæðum og hópðynamík. Að mörkum sé haldið eða þau yfirstigin tryggir tengslum. Þetta vísar til grundvallar félagslegra gilda: heilsu, persónulegrar heiðarleika, lífs... Ferlið er þannig að starfsmaður klúbbsins nefnir hvað hegðunin veur hjá honum/henni (“Þegar þú hoppar svona í baunapokana óttast ég að eitthvað muni gerast þér.”), nefna tilfinninguna sem gæti legið að baki hegðun unglingsins (“Ég skil að þú viljir gefa í, þú hefur mikla orku.”), setja mörk (“Ég myndi þakka fyrir ef þú reyndir að losa um orkuna þína á annan hátt.”), bjóða upp á valkosti (“Við erum með höggpoka í ráðgjafarherberginu, viltu prófa hann? Eða við gætum farið út og spilað fótbolta...”), en lætur valið alltaf hjá unglingsmanninum. Á sama tíma er hægt að nota hópðynamík með samkennd (“Hvernig heldur þú að öðrum líði þegar þú ert svona hávær hér?”) eða með þátttöku hópsins (“Hvaða hugsanir eða tilfinningar veur það hjá þér þegar einhver setur sig í svona hættu?”).

Þessi kafli dregur saman niðurstöður umræðna milli sérfræðinga í einstökum löndum innan kerfis þátttakenda í ungmennastarfi (fólk úr skólum, ungmennahúsum, lögreglu og barnaverndarþjónustu ríkisins), þar sem lýst er þeim áhættusömu hegðun sem þau mæta og þeim vanda sem þau standa frammi fyrir í starfi sínu. Í næstu köflum verður meiri áhersla lögð á samstarfskerfið milli einstakra félagsþjónustustofnana sem sinna ungmönnum, með lýsingu á núverandi starfsemi og möguleikum á umbótum (kjöríðsmynd) og skilgreiningu á áskorunum.

6. MSAMSTARF MARGRA STOFNANA

Í næstu köflum verður lýst samstarfi milli einstakra hagsmunaaðila frá ýmsum deildum í löndum samstarfsaðila. Samstarf virðist vera auðveldast milli frjálsra félagasamtaka og formlega menntunar- og ungmennakerfisins.

Í Slóveníu var komið á samstarfi milli stuðningsfólks skóla og ungmennaleiðbeinenda. Í Slóvakíu hafa stuðningsteymi skóla og ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvar, sem einnig heyra undir menntamálaráðuneytið, tekist best að taka þátt í beinum vinnuferlum. Að takmörkuðu leyti hafa félagsleg stuðningsfélagasamtök, svo sem félagsmáladeildir sveitarfélaga og deildir félagsverndar og félagsþjónustu, tekist að taka

þátt. Á Íslandi er samstarf við þennan hagsmunaaðila með langa hefð – ungmennahús eru hluti af skólum, en verið er að ihuga að láta lögreglu taka þátt í ákveðnum tilvikum. Kaflinn kynnr því sérkenni einstakra landa, takmarkanir og áskoranir sem þau standa frammi fyrir, og stefnir jafnframt að því að móta hugmyndir um kjörna virkni eða svokallaðan kjörlikan sem tekur tillit til sérkenna (lagalegra og menningarlegra) einstakra landa.

6.1 SLÓVENÍA

NÚVERANDI STAÐA

Á slóvensku hliðinni tóku aðallega ungmennavinnar og skólaaðstoðarráðgjafar þátt í hugmyndahópum og viðtalsfundum. Umræðurnar leiddu í ljós fjölda sameiginlegra áskorana, en einnig tækifæri til að bæta samstarf.

HVAÐ VIRKAR OG HVAD EKKI

Bæði í skólum og í vettvangs- og félagsstarfi með ungmennum kemur vandamálið um hvata og fyrirbyggingu bruna í ungmennastarfi endurtekið upp. Vettvangs- og félagsstarf með ungmennum er langtíma starfsemi þar sem niðurstöður sjást ekki strax. Þetta leiðir til minnkandi orku og áhuga, sérstaklega þegar skortur er á kerfisbundinni viðurkenningu og stuðningi frá stofnunum. Brunaút frá er einnig verulegur áhætta fyrir skólaráðgjafa og kennara, sem standa frammi fyrir krefjandi tilfinningalegu starfi, stjórnarsýslustörfum og skorti á tíma til ihugunar eða umönnunar eigin geðheilbrigðis. Sameiginlegur þráður er einnig skortur á starfsfólki og mikil starfsmannaveltan, sem veikir samfellu í tengslum við ungt fólk og hefur áhrif á gæði ihlutunar.

Vinnsluviðmið og leiðbeiningar fyrir ungmennavinna sem samstarf milli stofnana á landsvísu eru ekki til í Slóveníu, líkt og í Slóvakíu, og “ungmennavinna í aðgengilegu umhverfi er í gráa svæðinu.” Þrátt fyrir það hefur samtökin Zavod Bob þróað stefnu sem miðar að verndun þjónustupega, sem felur í sér jafnréttisstefnu, öryggi og ávinning fyrir alla þátttakendur og vernd persónuupplýsinga. Þau taka þátt í reglulegum þjálfunarnámskeiðum sem miða að því að tryggja öryggi allra barna sem taka þátt, og þau hafa einnig reglulega handleiðslu, stuðning og þjálfun.

Þau hafa einnig komið á fót kerfi til að taka á kvörtunum, til dæmis í tilvikum kynferðislegrar áreitni og kynferðisofbeldis. Þátttakendur eru upplýstir um hvernig

beri að leggja fram kvartanir – munnlegar kvartanir sem hluta af endurgjöf innan verkefnisins, munnlegar kvartanir til forstjóra Bob-stofnunarinnar, skriflegar kvartanir á heimilisfang stofnunarinnar og nafnlausar kvartanir í kassa fyrir kvartanir og hrós. Stofnunin hefur fimm daga til að leysa úr kvörtunum. Ef kvörtun er ekki leyst er hægt að hafa samband við Socialna zbornica Slovenije (Félag félagsráðgjafa Slóveníu), tilkynna fulltrúum mennta- og vísindaráðuneytisins og íþróttamálaráðuneytisins, og ráðuneytis vinnumála, fjölskyldu- og félagsmála. Stofnunin skipar leiðtoga til verndar barna og ungmenna, og ráðið inniheldur einnig fulltrúa til verndar barna og ungmenna. Einnig eru skipaðir einstaklingar til að hafa eftirlit með gæðum vinnunnar.

Tveir viðbragðsstaðlar eru til: staðall um vernd gegn kynferðisofbeldi (Protokol v primeru nasilja ali nadlegovanja) og staðall um öryggi á viðburðum (Zeleni srčki). Markmiðið er að tryggja að allir viðburðir, athafnir og samfélagsrými séu örugg, vinaleg og tillitsöm fyrir alla. Ef upp kemur ofbeldi, áreitni eða óviðeigandi hegðun förum við eftir þessum skrefum:

SKREF 1

META AÐSTÆÐUR – NEYÐARÁSTAND EÐA EKKI NEYÐARÁSTAND

- Ef um **neyðarástand og áframhaldandi atvik** er að ræða (t.d. ofbeldi er að eiga sér stað eða einstaklingur er að tala um reynslu sína strax eftir atvikið), munum við beita neyðarárhlutunarferlum: við tryggjum tafarlausa öryggisgæslu, stöðvum skaðlega hegðun og fjarlægjum einstaklinginn úr hættu.
- Ef um **ekki-kreppuástand** er að ræða (t.d. ef einstaklingurinn er að tala um atvik sem átti sér stað í fortíðinni), höldum við rólega áfram með samtalið og veitum stuðning.

SKREF 2:

AÐ SKAPA ÖRUGGT RÝMI OG UPPHAFLEG SAMRÆÐA

- Við tryggjum að viðkomandi finni fyrir því að hann sé **hlustaður á, sé viðurkenndur og öruggur**.
- Við leggjum áherslu á að viðkomandi hafi sýnt mikinn kjark með því að deila reynslu sinni og að **hann beri enga sök** á því sem gerðist.
- Við metum hversu tilfinningalega streituvaldandi upplifunin er ennþá. Ef einstaklingurinn er mjög hristur getur fyrsta viðtalið aðallega þjónað til **að létta á spennu og veita stuðning**.
- Við hvetjum einstaklinginn til að **taka eigin ákvarðanir** – við tökum aldrei ákvarðanir fyrir hann.
- Við spyrjum hvort þeir hafi **stuðningsnet** (vini, fjölskyldu, samstarfsfólk). Ef ekki, þjóðum við upp á tengilið eða fylgd til **staðfesta stuðningsáætla**na.

SKREF 3:

TILKYNNING OG VERKLAG BEINT Á STAÐNUM

- Ef atvikið á sér stað á **viðburði eða í starfsemi**:
 - Við hvetjum viðkomandi eða vitni til að hafa samband við **meðvitundarteymið**, sem er merkt með sérstökum táknum.
 - Atvikið má einnig **tilkynna nafnlaust** í kassa merkt sama tákni.
 - Meðvitundarteymið mun meðhöndla málið **fljótt, af fyllstu trúnaði og með virðingu fyrir nafnleynd**.

SKREF 4:

MÖGULEGAR EFTIRFYLGNARAÐGERÐIR

- Tilkynna málið til **lögreglu**, ef viðkomandi ákveður það.
- **Að efla meðvitund** eða skipuleggja **vinnustofur fyrir vitni**.
- Skrá reynsluna og senda hana til samtaka sem safna slíkum tilvikum.
- Tilkynna **vinnuveitanda eða stofnun** þar sem atvikið átti sér stað, ef það tengist vinnuumhverfinu.

SKREF 5:

VÍSUN TIL FAGLEGRAR AÐSTOÐAR

- Ef fagleg aðstoð er nauðsynleg getum við tengt viðkomandi við sérhæfðar stofnanir (t.d. hjálparsíma, samtök gegn ofbeldi, ráðgjafarstöðvar).

Eftirfarandi undirköflum lýsa einstökum hagsmunaaðilum og þeirra sérstöku stöðu í Slóveníu.

SKÓLAR

Skólar eru í fararbroddi ungmennastarfs – hér gildir skyldunám (9 ár, frá 6 til 15 ára aldri). Auk kennara hafa skólar einnig skólaaðstoðarráðgjafa, starf sem ekki er skilgreint af sérhæfingu heldur getur verið í höndum fólks með háskólamenntun í hjálparstarfi. Til að komast í þetta starf þurfa umsækjendur að standast “strokovni izpit” (faglegt próf). Skólaráðgjafar lýsa starfi sínu sem fyrst og fremst því að fylgja nemendum einstaklingslega í gegnum samtöl, byggja upp traust og finna leiðir til að takast á við daglegan þrýsting vegna frammistöðu í skóla. Í sumum tilvikum vinna ráðgjafar einnig með heilli bekkjum eða hópum. Í heimavistar skólum fjalla þeir einnig um málefni eins og tólmstundir og skólasókn (þ.e. þeir hafa meiri fræðsluhlutverk). Í Slóveníu starfa skólaráðgjafar í hverjum skóla og eru fyrsti tengiliður nemenda sem lenda í erfiðleikum. Hlutverk þeirra er hins vegar mjög vítt, allt frá því að takast á við hegðunar- og persónuleg mál til stjórnsýslulegra verkefna, svo sem að skipuleggja hádegismat. Þeir eru því oft yfirbúnir en gegna lykilhutverki í að styðja ungt fólk í skólum og heimavistum. Munurinn á þeim og starfsfólki óformlegra miðstöðva er sá að þeir vinna ekki með sjálfbóðaliðsklientum, heldur með nemendum sem kennari eða skólastjórn hefur sent til ráðgjafarþjónustunnar.

Starfsemi þeirra felur í sér mál eins og langvarandi fjarveru, ágreining milli jafnaldra, farsímafíkn, kvíða, fullkomnunarárætti, sjálfsskaða og sjálfsvígshneigð, sem og spurningar um kynhneigð og fíkn í vímuefni. Sérstaklega mikilvægt er að styðja ungt fólk með sérþarfir eða þá sem hafa upplifað áfallandi atburði, svo sem eld í skólaheimavist. Þessar áskoranir eru ekki einstaklingsbundin misheppnun, heldur kerfislagsbundnar og krefjast samhæfðar viðbragða allra þeirra sem koma að ungu fólki.

UNGMENNAHÚS/UNGMENNAKLÚBBAR

Í Slóveníu gegna ungmennaklúbbar og miðstöðvar mikilvægu hlutverki í ungmennastarfi. Þetta eru rými og verkefni sem bjóða ungmennum upp á öruggt umhverfi til að hittast, eyða frítíma sínum og nýta óformleg lærdómstækifæri. Slíkir klúbbar starfa yfirleitt á samfélagslegum grunni – ungmenni taka virkan þátt í skipulagningu og framkvæmd verkefna, sem eflir þátttöku þeirra, ábyrgð og tilfinningu um tilheyringu.

Líkt og Zavod Bob skipuleggja aðrir ungmennaklúbbar í Slóveníu fjölbreytt úrval af viðburðum: frá menningar- og listviðburðum, í gegnum íþrótta- og tólmstundir, til

forvarna- og fræðsluáætlanana () sem beinast að geðheilbrigði, atvinnuhæfni og forvörnum gegn áhættu hegðun. Margir þeirra bjóða einnig upp á ráðgjöf – hvort sem hún er starfs-, náms- eða félagsráðgjöf – og eru mikilvægir samstarfsaðilar sveitarstjórna og skóla.

Zavod Bob er þekktur fyrir nýstárlega götustarf með ungmenum, og svipuð nálgun er einnig notuð í öðrum klúbbum sem ná til ungmenna beint á götum, í görðum eða á stöðum þar sem þau hanga eðlilega. Markmiðið er að ná til ungmenna sem myndu ekki finna leið sína í hefðbundna klúbbarými. Þessi nálgun bætir við úrval reglulegra tómstundastarfa og hjálpar til við að byggja upp traust milli ungmenna-leiðbeinenda og ungmenna.

Ungmennahúsin mynda þannig fjölbreytt net sem er fest í lögum um ungmennastarf í Slóveníu og er oft fjármagnað af opinberum aðilum eða evrópskum áætlunum. Sameiginlegt markmið þeirra er að styðja við þroska ungs fólks í öruggu og umburðarlyndu umhverfi og bjóða upp á valkost við kyrrsetu- eða áhættusamar tómstundir.

HIÐ FULLKOMNA LÍKAN

Í þessu tilfalli felst hið fullkomna fyrirkomulag í kjörinni samvinnu milli ungmennasamtaka sem bjóða upp á aðgengilega þjónustu og skóla, sem eru fulltrúaðir af skólaráðgjöfum. Í markhópunum leituðu ungmennavinnumenn og skólaráðgjafar að tækifærum til samstarfs. Sameiginlegi nefndarpunkturinn var umfjöllun um hvatningu. Þeir reyndu að svara spurningunni: Hvernig má hvetja ungt fólk til þátttöku í óformlegum viðburðum. Eins og áður hefur komið fram telja margir nemendur tómstundastarf óþarfa truflun frá skólanámi sínu, svo nauðsynlegt er að aðlaga tilboðið að raunveruleika þeirra. Sveigjanleiki, sköpunargáfa og persónuleg nálgun eru lykilatriði – að skapa örugg og óformleg rými þar sem ungmenni geta verið sjálf, prófað sig áfram og fundið stuðning án fordóma.

Umræðurnar staðfestu mikilvægi tengsla milli skóla og óformlega geirans. Áhugaverð tillaga var að skipuleggja aðlögunarverkefni fyrir nýja nemendur, þar sem þeim yrði einnig kynnt ungmennahús og þjónustan sem þau bjóða. Ungmennaleiðbeinendur gætu verið hluti af núverandi skólaskipulagi – til dæmis með því að leiða kennslustundir eða þemavinnustofur, sem gerir samstarfið að eðlilegum hluta af skóladagatali.

Í krísuáðstæðum ætti að vera til stuðningsnet þar sem bekkjarkennari eða ráðgjafi tengir nemandann við frekari aðstoð utan skólans. Niðurstöður könnunar

benda til þess að ungmenni séu líklegri til að leita til ungmennaleiðbeinanda með vandamál en til skóla- eða heimavist -ráðgjafa. Í skólum eru nemendur líklegri til að leita til bekkjarkennara síns, sem er þeim nær. Að deila heimavistarskólaaðstöðu eða skólaaðstöðu er einnig leið til að efla samstarf og tengslin milli þessara tveggja geira, og skipulagning skapandi vinnustofa eða félagslegra viðburða í kunnuglegu umhverfi getur dregið úr þáttökuhindrunum. Mikilvægi sameiginlegrar þjálfunar og skiptu á reynslu milli skóla- og samfélagsstarfsmanna, hvort sem um er að ræða geðheilbrigði, samskipti eða fyrirbyggingu brunaútbruna, má ekki vanrækja.

6.2. SLÓVAKÍU

NÚVERANDI STAÐA

Sem hluti af verkefninu “Árangursrík stuðningur við ungt fólk og fjölskyldur í krísu með félagsstarfi á vettvangi og í klúbbum” var haft samband við stofnanir sem koma beint að því að takast á við erfiðar aðstæður ungs fólks og fjölskyldna. Verkefnið hafði samband við félagsmáladeildir borgarhverfa, Vinnumálastofnun, félagsmál og fjölskyldumál, miðstöðvar fyrir börn og fjölskyldur, deild til verndar og stuðnings börnum gegn ofbeldi, ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvar, frjáls félagasamtök, skóla og borgarlögregluna (alls 29 stofnanir). Tveir vinnustofur voru haldnir til að kynna verkefnið og möguleika á samstarfi okkar. Annar vinnustofinn var fyrir stofnanir félagslegrar þjónustu og hinn fyrir skóla og ráðgjafarstöðvar. Við fengum áhugaverðar ábendingar um leiðir til samstarfs, en einnig voru hindranir í samstarfi skoðaðar. Á sama tíma voru dregnar ályktanir um kosti og galla núverandi samstarfs úr Street Counselor 2.0 verkefninu og hópfundum, þar sem reynsla einstakra þátttakenda var lýst eigindlega.

Í kjarna hópunum tóku þátt mjög svipuð stofnanir og í fyrri verkefninu: skólar og stuðningsteymi skóla, ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvar, Miðstöð vinnu-, félags- og fjölskyldumála, Rannsóknarstöð um upplýsingar og fræðslu, borgin Bratislava, hverfið Rača, Rannsóknastofnun barnsálfræði og sjúkpýskólógíu, Lögreglunni, einn sjóður, ein miðstöð fyrir börn og fjölskyldur, eitt fjölskylduráðgjafarsetur undir Miðstöð vinnu-, félags- og fjölskyldumála, félagsmála- og fjölskyldumála, einkaþerapíustofu og eina sjúkrahús. Varðandi sérfræðipækkingu innihéldu kjarna hóparnir eftirfarandi starfsstéttir: 5 félagsmálafræðinga, 10 sálfræðinga, 5 félagsráðgjafa, 1 sérkennara, 1 meðferðarfræðing, 1 karlkennara og 1 kvenkennara, 1 kvenlögregluþjón. Þátttakendur lýstu aðallega samstarfi við að minnsta kosti einn hagsmunaaðila á sviði ungmennastarfs. Samstarf fer oft fram í gegnum persónuleg tengsl, þar sem ekki er til nein staðlað verklag. Sumir aðilar eru opnari fyrir samstarfi en aðrir, svo sem skólar og ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvar, en ekki Sýsluskrifstofa vinnu-,

félags- og fjölskyldumála eða félagsmáladeildir. Þegar spurt var um samstarfsaðila voru nefnd allar stofnanir sem koma að erfiðleikum ungs fólks, svo sem skólar, Ráðgjafar- og forvarnarmiðstöð, frjáls félagasamtök, foreldrar, lögregla, Útnefnd um félagslega og lagalega vernd barna, heilbrigðisstofnanir, Rannsóknarstofnun barnasálfræði og sjúksýkólógíu, sveitarfélög, ríkisstjórn, greidd þjónusta – einkareknu miðstöðvar.

Eftirfarandi texti dregur saman niðurstöður úr markhópunum í Street Counselor 2.O-verkefninu með því að skoða kosti og galla samstarfs margra stofnana. Í báðum verkefnum voru prófuðar ýmsar aðferðir við fyrstu snertingu og kynningu, sem hér verða dregnar saman og árangur þeirra metinn.

HVAÐ VIRKAR OG HVAD EKKI

Í Street Counselor 2.O-verkefninu greindu hugmyndahópar nokkra kosti samstarfs milli aðila. Þátttakendur sögðu að samstarf stuðlaði að persónulegum og faglegum þroska, vikkaði sjóndeildarhringinn, bætti skilning á eigin mörkum og hæfni og stuðlaði að almennri fagvæðingu starfsins. Mikilvægur þáttur er einnig stuðningur og gagnkvæm aðstoð, sem styrkir tilfinningu um tilheyran, veitir tilfinningalegan stuðning, dregur úr líkum á brunaútþroti og skapar öryggistilfinningu.

Samstarf eykur einnig vinnuafköst – það gerir kleift að dreifa ábyrgð sanngjarnt, stuðlar að því að þekkingu og góðri starfsháttum sé deilt, skapar samverkandi áhrif (“fleiri höfuð – meiri vitsmunir”) og leiðir til faglegri frammistöðu og hraðari úrlausnar mála. Þetta hefur einnig jákvæð áhrif á markhópa, þar sem það gerir kleift að greina vandamál snemma og grípa inn tímanlega, eykur úrvalið af þjónustu og eykur þátttöku einstakra aðila. Auk þess skynjuðu þátttakendur betri skilning á starfsemi annarra stofnana og sameiginlega sköpun þrýstings til kerfisbreytinga. Að lokum er samstarf einnig hagkvæmt, þar sem fyrirbygging eða snemmbúin greining á áhættuhegðun er ódýrari en síðar íhlutunarrænar lausnir.

Ýmsir þættir hafa áhrif á stofnun samstarfs. Stofnunarlegir þættir fela í sér möguleikann á að skipuleggja þverfaglega fundi á vinnumiðlunarskrifstofum (eins og einn þátttakandi í samstarfi um vinnumarkaðs- og atvinnumál frá Vinnumálastofnun nefndi). Í núverandi aðstæðum skipta persónuleg tengsl, mannúðleg skilning, gott samband við almenning, sameiginlegur heimspekilegur grundvöllur og áhersla á sama markhóp einnig miklu máli. Árangursrík vinnubrögð hafa reynt fela í sér vandaða undirbúningsvinnu og kynningu tilboða, áherslu á að þjónustan sé ókeypis, bent á sameiginleg markmið, forvarnarhugarfar og þátttöku í ráðstefnum og tengslanetviðburðum.

Pátttakendur bentu á ófullnægjandi löggjöf sem skilgreinir hlutverk og hæfni sem helstu hindrun fyrir árangursríkri samvinnu milli stofnana. Þetta tengist oft tregðu til samstarfs, einkum milli opinberra stofnana, þar sem engin löggjöf kveður á um hvernig þær eigi að vinna saman. Þar ríkir tilhneiging til að forðast ábyrgð og skortur á fagmennsku – skortur á skýrum leiðbeiningum, verklagsreglum og stöðlum. Vegna þessa galla er óljóst til hvers fagfólk eigi að leita í einstökum tilvikum. Skortur á fagmennsku stafar einnig af fámenni faglegs starfsfólks. Aðferð samstarfs eða endurgjöf á máli er ekki skýrt lýst. Kerfið einkennist einnig af deildaskiptingu.

Vegna ófullnægjandi staðlaðra leiðbeininga (t.d. varðandi viðmið til að skilgreina alvarleika áhættuhegðunar) og ferla er óljóst hvenær eigi að hefja samstarf í tilteknu máli, hver eigi að grípa til aðgerða og hvernig. Sumir aðilar telja áhættuhegðun ungs fólks smávægilega, en aðrir alvarlega – engin samstaða né samræmi er í nálgun. Ekki er skýrt tilgreint hver sérfræðingur er, hver eigi að meta málið og hver ber ábyrgð. Samstarf við foreldra er einnig veikur hlekkur. Foreldra er ekki hægt að neyða til aðgerða – þeir vanmeta oft stöðuna.

Opinberar stofnanir glíma við ákveðinn stífleika í starfsemi sinni vegna mikillar skriffræðis og stigveldis, í mótsögn við sveigjanleika frjálsra félagasamtaka. Frjáls félagasamtök eru ekki bundin nákvæmlega skilgreindum samþykkisferlum og njóta meiri frelsis og sjálfstæðis, en á hinn bóginn hafa þau minni áhrif á opinbera stjórnarsýslu og reglugerðarsetningu.

Enn fremur skortir skilning í árangursríkri samvinnu milli stofnana, þar sem hver stofnun notar sitt eigið tungumál. Önnur hindrun er skortur á samstarfsmenningu, vantraust milli stofnana og samtaka, mismunandi fordómar, ólík gildi og sýn, og oft óraunhæfar væntingar sem fara fram úr hæfni einstakra aðila.

Það myndi reynast árangursríkt að staðla grundvallarhugtök, setja löglega bindandi reglur um upplýsingamiðlun og verklag og tilnefna skýrt samræmingaraðila í hverju máli – þ.e. ákveða hvaða yfirvald beri ábyrgð.

Annað sértækt vandamál í samstarfi milli stofnana er löggjöfin sem tengist persónuvernd (GDPR). Annars vegar er nauðsynlegt að vernda persónuvernd barna og fjölskyldna af samkvæmum hætti, en hins vegar veldur þröngt túlkun GDPR oft óvissu um hvaða upplýsingar megi löglega deila milli stofnana. Þetta leiðir til takmarkaðs gagnaskipta milli skóla, félagsþjónustu, heilbrigðisstofnana og frjálsra félagasamtaka. Í framkvæmd þýðir þetta oft að einstaka aðilar vita ekki hvaða gögn þeir mega veita, hvaða gögn þeir mega óska eftir og hver hafi heimild til að vinna

með þau. Í stað þess að styðja samstarf hindrar þetta lagarammi oft skilvirka framkvæmd þess og leiðir til aðstæðna þar sem fagfólk hefur ekki nægar upplýsingar til að taka upplýstar ákvarðanir eða þarf að vinna með ófullkomn gögn.

Í fyrirmyndaraðstæðunum lýstu þátttakendur ítrekað jákvæðu viðhorfi til hugmyndarinnar um gagnkvæma samvinnu og lýstu reiðubúnaði sínum til að leita sameiginlegra lausna. Umræðurnar drógu fram nokkra þætti sem styðja samvinnu, sem og hindranir sem gera hana flókna í raunverulegri framkvæmd.

Hins vegar, þrátt fyrir mikla hvöt og áhuga á samstarfi, kom engin raunveruleg samstarfsnálgun í ljós í módelverkefnunum. Þátttakendur höfðu tilhneigingu til að leita lausna hver í sínu lagi, viðhalda sínum geirahoristum og ábyrgð “fyrir sitt eigið starfssvið.”

Þessi munur á yfirlýstum vilja til samvinnu og raunverulegri hegðun í líkaninu er lyknilniðurstaða sem bendir til þess að þörf sé á dýpri færniuppbyggingu á sviði þverfaglegs samstarfs og að skapa umhverfi þar sem samvinna verður eðlileg lausn, en ekki undantekning.

Mikilvægt er að efla meðvitund og hæfni til að deila ábyrgð, skapa sameiginlegar lausnir og taka ákvarðanir sameiginlega frekar en einstaklingsbundið. Sérfræðingar þurfa að skilja kerfið og eigin hæfni, sem og hlutverkavafninginn milli stofnana. Því er afar mikilvægt að efla skilning milli geira (rými til að skiptast á upplýsingum um hlutverk, hæfni og verklagsreglur í tilteknum aðstæðum), hagnýta þjálfun í samstarfi (lausn gerðagerða aðstæðna), þróa trausts- og opins samstarfsmenningu og byggja upp sameiginlegt tungumál (greina hugtök sem notuð eru á mismunandi hátt milli geira, samræmingu og tengingu).

Markmiðið er ekki að reyna að líta út eins og “starfsmaður sem hefur allt undir stjórn” á kostnað óhamingjusamra fjölskyldna. Markmiðið er að tryggja gæðaríkt og sæmdaríkt líf fyrir börn, ungmenni og fjölskyldur þeirra, jafnvel þó það krefjist þess að gefa upp eigin völd og treysta ókunnum starfsmanni í annarri stofnun.

Ýmsar samstarfsleiðir voru prófaðar innan verkefnanna, þar sem samtökin sem veittu þjónustu með lágum þröskuldum og fjölskylduráðgjöf léku mismunandi hlutverk eftir því hvaða stofnanir voru í samstarfi. Til dæmis hafa skólar yfirleitt fjölbreyttari þarfir vegna þess að þeim skortir oft faglegt starfsfólk, sem þýðir að í sumum tilvikum þurfa þeir sálfræðilegan stuðning fyrir nemendur, í öðrum þurfa þeir að vinna með fjölskyldum eða framkvæma forvarnarstarf. Þetta fer eftir því hvort þeir hafa stuðningsteymi skólans eða aðra fagaðila í skólanum. Eftirfarandi

texti mun kynna þessar ýmsu samstarfsleiðir í samhengi við núverandi stöðu og starfshætti einstakra stofnana, aðila og hagsmunaaðila í Slóvakíu. Inngangurinn mun meta aðferðir við fyrstu snertingu og kynningu.

UPPHAFLEGUR KONTAKT OG KYNNING

A) Vinnustofur

- Ein leið til að ná sambandi við mikilvæga aðila er að skipuleggja vinnustofur og síðar umræður um hlutverk, verkefni, hæfni og samstarfsleiðir.

B) Einstaklingsviðtöl

- Einnig var haldnum nokkrum persónulegum einstaklingsviðtölum við fólk sem starfar eða hefur starfað hjá Vinnumála-, félags- og fjölskyldumálaráðuneytinu. Á sama tíma var heimsótt nokkrum félagsþjónustudeildum borgarhverfa. Þjónustu samtakanna var af alúð boðið upp á, einkum með persónulegum fundum með skólastjórnendum eða kynningum á fundum stuðningsteyma skóla. Af fjölda skóla voru valdir þeir sem eru næst samtökunum og innan umdæmisins. Þessi samvinna getur þjónað sem gott fordæmi um staðbundnar lausnir.

C) Tölvupóstur

- Önnur aðferð til fyrstu tengsla var að hafa samband við félagsþjónustustofnanir og formlega menntastofnanir (skóla, ráðgjafarstöðvar) með tölvupósti og síðar í viðkynningarfundum. Þessi aðferð til fyrstu tengsla vegna samstarfs reyndist árangursríkari hjá skólum og ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvum.
- Það var oft erfitt að útskýra fyrir skólum og meðlimum fagteyma hvaða aukagildi við bjuggum yfir. Hvers vegna ættu þeir að vinna með okkur, hvers vegna ættu þeir að bjóða fjölskyldum þjónustu okkar? Í fyrstu tölvupóstsendingu svöruðu næstum engar skólar, sem gæti hafa verið vegna árstíma; fyrsta umferðin fór fram í vetur, í febrúar (í lok fyrsta misseri). Önnur, árangursríkari umferð fór fram í apríl-maí, þ.e. í miðju öðru misseri.

Dæmi um tilboð til skóla:

“Halló,

Ég skrifa ykkur fyrir hönd samtaka okkar, *Mládež ulice (Street Youth)*, þar sem við erum nú að hefja **nýtt evrópskt verkefni** sem beinist að **snemmbúinni íhlutun fyrir unglinga**. Markmið verkefnisins er að greina ungt fólk sem sýnir merki um áhættu hegðun og vinna með því svo ekki þurfi að grípa til agaviðurlaga. Sem hluti af verkefninu munum við einbeita okkur ekki aðeins **að ungu fólki heldur einnig að vinnu með foreldrum og heildarfjölskyldum**, sem stærri stofnanir hafa oft ekki nægan tíma fyrir. Samstarf gæti hjálpað ykkur að létta álagið á kerfinu í framtíðinni og styðja við hágæða faglega nálgun. Við höfum nú þegar og erum að halda áfram að þróa samstarf við ríkisstofnanir sem vinna með áhættuafferli ungs fólks og fjölskyldna þess. Verkefnið byggir á margra ára reynslu okkar af beinni vinnu með fjölskyldum og ungmennum á þessu sviði.

Með þessum tölvupósti **viljum** við **bjóða ykkur upp á nánara samstarf og skipuleggja fund** þar sem við getum kynnt verkefnið, farið yfir möguleika á samstarfi og svarað spurningum á borð við: Hvað finnst ykkur vanta í skólaumhverfinu? Hvað þurfið þið? Hvað getum við boðið ykkur?

Við teljum að “snemmtæk íhlutun fyrir unglinga” sé **mikilvægt skref til aðstoðar ungmennum** og fjölskyldum og til að gera kerfið árangursríkara, sem við getum náð með sameiginlegu átaki.

Við hlökkum til að heyra frá ykkur og óskum ykkur ánægjulegs dags.”

D) Edupage - slóvenskur netvettvangur og farsímaforrit fyrir skóla

Dæmi um tilboð til foreldra sem skólar miðla í gegnum Edupage:

Kæru foreldrar, við höfum unnið með *Mládež ulice (Götuvættir)* í langan tíma. Þetta er borgaraleg samtök sem hafa aðsetur á Pekná cesta í húsnæði Stará jedáleň. Þeir brenna fyrir að hjálpa unglingum og fjölskyldum þeirra. Þeir leitast við að styðja börn og foreldra við að takast á við krefjandi tímabil unglingsáranna. Þeir hafa útbúið nýtt sérstakt forrit fyrir ykkur og börnin ykkar og hafa beðið okkur um að láta ykkur vita af möguleikanum á að vinna með þeim.

Foreldrar geta haft samband við okkur ef:

- barnið þeirra er að komast í kynþroska/unglingaaldur og er farið að stunda áhættusamt atferli—að sleppa skóla, eiga í erfiðleikum með að aðlagast nýju umhverfi

eða upplifa versnandi námsárangur

- þau sýna áhættusamt kynferðislegt atferli
- þeir eru að prófa vímuefni (tóbak, áfengi o.s.frv.)
- þau komast í snertingu við hættulegar athafnir, svo sem smávægileg afbrot, róttækar og öfgasinnaðar skoðanir, áhættusamt atferli á samfélagsmiðlum, ofbeldisfullt atferli
- barnið getur ekki leyst ágreining, getur ekki tjáð tilfinningar sínar á viðeigandi hátt, er einmana

Á sama tíma, þegar foreldri áttar sig á að eitthvað hefur byrjað að gerast í fjölskyldunni sem gæti haft neikvæð langtímaáhrif á barnið, til dæmis:

- átök innan fjölskyldunnar
- skilnaður foreldra
- versnun efnahagsástands

Í þessum aðstæðum getum við veitt foreldrum og börnum þeirra stuðning og aðstoð.

- **félagsráðgjöf og aðstoð** – sem felur í sér hjálp við að finna nýtt og hentugra starf, vinna með lífsmarkmiðum, aðstoð við að finna húsnæði, fylgd foreldra til opinberra stofnana, skilning á kerfi félagslegrar aðstoðar – hvað mér ber réttur til í minni félagslegu stöðu, aðstoð við að afla nauðsynlegra gagna
- **Sálfræðiráðgjöf** – tækifæri til að losa um og vinna úr tilfinningum þínum, finna leiðir til að takast á við þær, skilja betur hvað liggur að baki hegðun þinni, hvers vegna þú bregst við eins og þú gerir, hvernig það hefur áhrif á nánasta umhverfi þitt, hvaða uppeldisaðferðir þú notar og hvað þær færa í samband þitt við börnin þín
- **Öruggt umhverfi** og örugg, viðurkennd tengsl án fordóma

E) Aðferð fyrstu tengsla við fjölskyldu og ungt fólk

Þannig reyndust mismunandi aðferðir við fyrstu snertingu árangursríkar:

- stofnunin mælir með samtökunum til foreldra (O árangursmál)
- bjóða á edupage (4 árangursmál)
- skólinn skipulagar sameiginlegan fund með fjölskyldunni (O árangursmál)
- skólinn kemur unga mannum í klúbbinn (2 árangursrík tilfelli). Eftir lok verkefnisins hélt þessi tegund samstarfs milli hverfissskóla og samtakanna áfram, sem þýddi að aðrir unglingar sem starfsfólk stuðningsteymisins hafði persónulega komið til, héldu áfram að mæta í klúbbinn.
- Bæklingar sem bjóða upp á þjónustu á tilkynningaborði (O árangursmál)

Samstarf við einstaka aðila

FJÖLSKYLDA

Fjölskyldan er stofnun sem hefur grundvallar áhrif á hegðun ungs fólks. Samstarf við fjölskylduna getur komið í veg fyrir áhættuhegðun eða gert kleift að grípa inn tímanlega, og þannig komið í veg fyrir að ungir verði settir í hættu.

Samstarf við fjölskyldumeðlimi má hefja í samhengi fjölstofnana samstarfs á þrjá vegu:

- í gegnum ungt fólk sjálft sem notar þjónustu með lágum þröskuldum – þ.e. þau fara í klúbb eða nýta úrræði unglíngavinnu á vettvangi á stöðum þar sem þau hittast
- í gegnum skóla – ef skóli metur að samstarf við foreldra sé nauðsynlegt í tengslum við áhættuhegðun – íhlutun innan fjölskyldunnar (mikilvægt er að vita – samkvæmt ákveðnum viðmiðum – hvenær þörf er á að kalla fjölskylduna til samstarfs og hvenær einstaklings- eða hópþjónusta við ungt fólk dugar ekki lengur)
- Barnaverndaryfirvöld fela framkvæmd uppeldisráðstafana eða koma í veg fyrir að slíkar ráðstafanir séu beittar og fela framkvæmd forvarna – þannig að ekki þurfi að beita uppeldisráðstöfunum.

LÁGÞRÖSKULDARVERKEFNI FYRIR BÖRN OG UNGMENNI

Þessi tegund forrits býður ungmennum öruggt rými, samvist, lítinn formleika og tækifæri til að þróa lífsfærni með hópþýnamík og aðgerðum í aðstæðum³. Að láta ungmenni taka þátt í starfi forritsins eða samtakanna er einn af meginstoðum slíkra forrita – hér gildir þátttaka og ábyrgðarúthlutun. Allt byggist þó á sjálfviljugu samþykki og hvata. Lágþröskuldaráætlanir bjóða einnig upp á hærri stigs hópastarfsemi, svo sem þemahópa fyrir ungmenni sem miða að því að þróa ákveðna færni eða veita stuðning. Þetta eru reglulegir fundir með föstum hópi ungmenna sem takmarkast af ákveðnum tíma og stað.

3 Aðferðin við aðstæðubundna íhlutun er útskýrð í köflunum "Áhættuhegðun" og "Vinna með reglur."

SAMTÖK SEM VEITA FJÖLSKYLDURÁÐGJÖF Í LÁGÞRÖSKULDARVERKEFNUM

Slíkar stofnanir bjóða upp á framlengingu á samvist í lágþröskuldaráætlun og byggja upp ferlið með fjölskylduráðgjöf, sem felur í sér að setja markmið og ákveða skref til að ná þeim (með ungmennum og fjölskyldumeðlimum þeirra). Samsetning ráðgjafarferlisins og þjónustu með lágum þröskuldum (vettvangsvinna eða lágþröskuldaklúbbur) gerir kleift að kynnast ungmennum í eðlilegum aðstæðum þeirra, sem hluta af jafnaldrahópi í klúbbsi eða úti á götu. Notkun hópdyamikur í náttúrulegu umhverfi jafnaldrahóps til að þróa færni styður við uppbyggða ráðgjafarferlið, þar sem markmið eru sett og unnið er að þeim. Aðrir mikilvægir fullorðnir og aðilar eru boðaðir til að taka þátt í ferlinu ef þörf krefur og ef unglingurinn telur það gagnlegt.

Hér er mikilvægt að huga að mörkum hlutverksins, þ.e. þjónustu sem stofnunin veitir. Starfar hún með fjölskyldunni sem heild, þ.e. með öllum meðlimum saman? Eða starfar hún einstaklingsbundið með hverjum fjölskyldumeðlimi fyrir sig? Hvaða tegund ráðgjafar veitir hún—félagslega, fjárhagslega, sálfræðilega? Starfar hún með fjölskyldunni að dýnamík og þróun samskipta, eða fremur að þróun tengsla við samfélagið? Ef hugðast er að veita félagslega/sálfræðilega ráðgjöf fyrir gesti klúbbsins felur það í sér einstaklingsmiðað, aðallega sálfræðilegt starf í ráðgjafarferlinu og hópastarf eða aðgerðir í aðstæðum innan klúbbsins eða úti á götunni í náttúrulegu umhverfi ungmenna. Félagssleg ráðgjöf felur hér í sér þróun félagsfærni sem leiðir til betri samþættingar ungmenna í samfélagið.

Ef samtökin hefja vinnu með fjölskyldu vegna máls sem varðar alla fjölskylduna er nauðsynlegt að allir fjölskyldumeðlimir taki þátt í fjölskylduráðgjafarferlinu og að unnið sé með þeim saman.

Það er nauðsynlegt fyrir stofnunina að ákveða hvaða tegund ráðgjafar hún mun veita—hvort starfsfólk hennar muni einbeita sér að samskiptum innan fjölskyldunnar eða, til dæmis, veita stuðning við úrlausn efnahagslegra mála fjölskyldunnar. Hér er mikilvægt að setja skýr markmið og bjóða upp á þjónustu. Einstaklingsmarkmið má einnig skiptast meðal starfsmanna—annar starfsmaður getur sinnt því að fylgja fjölskyldum í gegnum lögfræðilegt skilnaðarfyrirkomulag, á meðan annar sinir samböndum milli einstaka fjölskyldumeðlima. Á sama tíma getur stofnunin haft lista yfir samtök sem hún getur haft samband við til að vísa fjölskyldum til.

FÉLAGSMÁLAEILDIR BORGARHVERFA

Félagsmáladeildir borgarhverfa þekkja best fjölskyldur í erfiðum lífsaðstæðum, þær eru þeim næst – þær hafa hæfni til að veita félagslega ráðgjöf og sinna félagsráðgjöf á vettvangi (leit). Á grundvelli þekkingar á aðstæðum einstakra fjölskyldna og greiningar á áhættu og eðli vanda þeirra er ungt fólk/fjölskylda síðan hægt að vísa til annarra sérfræðinga (stofnana sem vinna með fjölskyldum, stofnana sem veita félags- og sálfræðiráðgjöf, lágþröskuldaráætlana fyrir börn og ungmenni, stofnana sem veita fjölskylduráðgjöf í lágþröskuldaumhverfi, sálfræðilegrar eða geðheilbrigðisþjónustu). Ef ástandið er alvarlegt geta þeir tilkynnt málið til Deildar félagslegrar og lagalegrar verndar og félagstengdar forsjár hjá Miðstöð vinnu-, félags- og fjölskyldumála á grundvelli ákveðinna viðmiða.

MÍÐSTÖÐVAR FYRIR BÖRN OG FJÖLSKYLDUR

Ungt fólk og fjölskyldur koma í miðstöðvarnar þegar ástandið er alvarlegra eða þegar uppeldisráðstafanir eru gerðar – þ.e. þegar hætta er á að barnið verði fjarlægð úr fjölskyldunni. Hér er boðið upp á ýmsa þjónustu, allt frá sálfræðilegri og félagslegri ráðgjöf til vettvangsstarfs með fjölskyldum. Það sem vantar hér og gætu samtök sem bjóða upp á ráðgjöf á aðgengilegum vettvangi veitt, er aukið gildi sem felst í því að eyða tíma með ungmennum – í klúbbi eða í hverfinu þar sem þau hittast. Að vera saman, skapa jafningjasamband og öruggt umhverfi, og tengdar hópastarfsemi sem byggir upp hærri skipulagseiningu og ráðgjafarnferlið. Samstarf við miðstöðvar fyrir börn og fjölskyldur gæti verið innleitt í minni alvarlegum málum með aðferð snemmbúinnar félagslegrar íhlutunar í fjölskyldu/ungmenna málum.

DEILDIR FÉLAGSLEGRAR OG LAGALEGRAR VERNDAR OG FÉLAGSLEGRAR UMSJÓNAR

Miðstöð vinnu-, félags- og fjölskyldumála er æðsta stofnun innan félagsþjónustukerfisins. Hlutverk hennar er fyrst og fremst að hafa eftirlit með því að menntunarráðstafanir séu framfylgt, en einnig að veita félagslega og sálfræðilega ráðgjöf. Stofnanir sem veita fjölskylduráðgjöf í aðgengilegu umhverfi eru ekki formleg yfirvöld – þær hafa engan þvingunarafli. Þvert á móti einkennist þjónustan af viðurkenningu og stuðningi, býður upp á valkosti og skilar ábyrgð á eigin lífi aftur til þjónustupega. Í þessu samhengi er hlutverk deildarinnar að hafa eftirlit með formlegu valdi. Á sama tíma leita ungmenni og fjölskyldur hingað þegar erfiðleikar hafa þegar komið upp, svo oft er ekki hægt að tala um snemmtæka íhlutun. Það er nauðsynlegt að greina ungmenni og fjölskyldur tímanlega, samkvæmt ákveð-

num viðmiðum, og úthluta þeim til lægri stuðningsstiga (miðstöðvar fyrir börn og fjölskyldur, þjónustustofnanir með lágum þröskuldum).

SKÓLAR

Skólar eru stofnanir sem rekast daglega á ungt fólk og erfiðleika þess. Skyldunám er frá fimm til sextán ára aldri, sem þýðir að skólar eru þeir sem eru stöðugt með ungu fólki frá því það kemur inn í formlega menntakerfið. Í gegnum stuðningsteymi skóla, náms- og starfsráðgjöf, stuðningsaðgerðir og grunnforvarnir, bera skólar ábyrgð á að gera meira en bara að kenna. Skólar ættu að grípa til forvarna og stíga inn í þegar nemendur þeirra sýna áhættuhegðun. Stofnanir sem veita þjónustu með lágum þröskuldum og fjölskylduráðgjöf geta boðið upp á fjölskylduráðgjöf í náttúrulegu umhverfi (vettvangsvinna með fjölskyldum) í samvinnu við skóla. Skólar hafa hvorki getu né hæfni til að vinna beint með fjölskyldum á vettvangi. Þeir vinna oft aðeins í mjög takmörkuðum mæli með foreldrum í foreldrafélögum.

RÁÐGJAFAR- OG FORVARNAMIÐSTÖÐVAR

Ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvar á Slóvakíu eru skólaráðgjafarstofnanir sem veita ókeypiss faglega sálfræðilega, sérkennslufræðilega, meðferðarfræðilega og félagslega ráðgjöf fyrir börn, nemendur, foreldra þeirra og kennara. Þær voru stofnaðar með samruna upprunalegra miðstöðva fyrir kennslufræðilega-sálfræðilega og sérkennslufræðilega ráðgjöf, og markmið þeirra er að styðja heilbrigða þroska barna, aðstoða við náms- og hegðunarerfiðleika, náms- og hegðunarrask, geðheilbrigði og sérkennslunarbörf. Auk einstaklingsaðstoðar veita þau einnig forvarnir gegn áhættusömum hegðunum, svo sem einelti, ofbeldisfullu atferli, vímuefnaneyslu og sjálfsskaða, og eru mikilvægur samstarfsaðili skóla, fjölskyldna og samfélaga við að skapa þátttökumikilt og öruggt umhverfi fyrir börn og ungmenni. Hlutverk þeirra er sértæk forvörn en einnig íhlutun í tilvikum áhættusamrar hegðunar. Stofnanir sem veita þjónustu með lágum þröskuldum geta haft aukna virði fram yfir skóla og ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvar þar sem: 1. ungt fólk getur æft fjölbreytta færni í klúbbum eða á vettvangi í náttúrulegu, óformlegu umhverfi, með aðgerðum í aðstæðum og notkun hópdýnamíkur, 2. þjónustur með lágum þröskuldum fyrir börn og ungmenni bjóða upp á þjónustu sem byggir á nálgun með lágum þröskuldi (aðgengi, viðurkenning, , lágmarks væntingar, ábyrgð í höndum notenda) og vinna með fjölskyldum í þeirra náttúrulega umhverfi.

Dæmi um starfshætti og skilgreiningu áhlutverka milli ráðgjafar- og forvarnamiðstöðva, skólaaðstoðarteyma og samtaka sem veita þjónustu með lágum þröskuldum:

- Dæmi um móður og son – móðirin á í vandræðum með samband sitt við soninn, sonurinn er með ADHD, brýtur reglur í skólanum, deilir ýmsum óviðeigandi myndböndum og hagar sér ofbeldisfullt. Fulltrúar ráðgjafar- og forvarnamiðstöðvar, sérkennari og sálfræðingur úr skólaþjónustuteymi, fulltrúar vinnumálastofnunar og samtaka sem bjóða upp á lágþröskuldarþjónustu voru boðaðir á fjölstofnanafund. Skipting verkefna: Ráðgjafarþjónustan – vinnur með móðurinni í foreldrahæfni og með syni í meðferðarsamtalshópi, skólasálfræðingur – félagsráðgjöf með syni og stuðningur við bekkjarkennara, sérkennari – stuðningur við aðstoðarkennara sonarins, Vinnumálastofnun – eftirlitshlutverk. Lágþröskuldastofnunin fyrir börn og ungmenni sá til þess að hann eyddi tíma eftir skóla í lágþröskuldaklúbbsi – þar sem unnið var að félagsfærni og veitt var tímabundin aðstoð við úrlausn ágreinings sem kom upp milli móður og sonar.
- Tilfelli stúlku sem passar ekki inn í bekkjarhópin. Á fjölstofnufundi voru stuðningsteymi skólans – sálfræðingur og sérkennari, og stofnun sem veitir börnum og ungmennum lágþröskuldsþjónustu og fjölskylduráðgjöf. Skipting verkefna: skólasálfræðingur og sérkennari tóku að sér verkefnið að vinna með hópþýamik bekkjarins – innleiðingu ýmissa samstarfsverkefna, og stofnunin sem veitir aðgengilega þjónustu mun vinna með stúlkunni innan ramma götustarfsemi og ungmennaklúbbs, með atburðarstjórn og hópþýamik sem verkfæri félagsnáms og þróunar félagsfærni, auk þess sem unnt er að taka móður stúlkunnar með í ráðgjafarferlið innan ramma fjölskylduráðgjafar.
- Mál nemanda sem uppfyllir ekki skólaskyldur sínar, hefur mikið fjarvista og móðir hennar samstarfar ekki við skólann. Á fjölstofnanafundi voru fulltrúar skólans, stofnunar sem veitir börnum og ungmennum þjónustu með lágum þröskuldum og fjölskylduráðgjöf, og Vinnumálastofnunar. Það var samkomulag um að Vinnumálastofnun myndi hafa samræmingar- og eftirlitshlutverk í þessu máli, og skólinn, sem fulltrúi bekkjarins, myndi vinna með öllum bekknum svo að stúlkan yrði ekki útilokuð, þar sem talið er að það sé meginástæða fjarvista hennar vegna ástandsins sem lýst er hér að ofan. Stofnunin sem veitir þjónustu með lágum þröskuldum mun veita stúlkunni sálfræðiráðgjöf og vinna með fjölskyldunni að þróun foreldrahæfni sem hluta af fjölskylduáætlun.

KJÖRLÍKAN

Eftirfarandi var talið af fulltrúum stofnana í markhópum Street Counselor 2.O-verkefnisins vera hið fullkomna fyrirkomulag fyrir samstarf margra stofnana: Skólinn (kennari, bekkjarkennari, stuðningsteymi) greinir áhættuhegðun. Í ljósi skyldunáms er skólinn sá aðili í kerfinu sem flest ungmenni koma í snertingu við. Sem fyrsta skref – ef hegðunin er væg (að sleppa ákveðnum fjölda kennslustunda, breyting á hegðun, einmanaleiki, að byrja að hunsa reglur) – er unnið með nemandanum í hópvinnu í kennslustofu, sem skólasamstarfsliðið annast með þátttöku bekkjarkennara. Í þessu tilfelli samanstandur skólasamstarfsliðið aðallega af sérkennara/félagsráðgjafa, námsráðgjafa og forvarnafulltrúa⁴. Auðvitað fer samsetningin eftir mannauðsmöguleikum skólans. Ef skólinn hefur ekki stuðningsteymi er framkvæmd aðgerða færð til sérfræðinga frá ráðgjafar- og forvarnamiðstöð. Skólastjórn er frá upphafi upplýst um áætlun um framkvæmd starfseminnar og alvarleika áhættuhegðunarinnar. Langtímihlutun hefst í kennslustofunni með uppbyggðum hópstarfi sem miðar að því að fyrirbyggja tiltekna áhættuhegðun eða þróa tiltekna færni. Ýmsar félagsgreiningaraðferðir má kynna fyrir hópnum til að kortleggja stöðuna og meta hópðýnamíkina. Ef hegðunin er alvarlegri og krefst einstaklingsmiðaðrar íhlutunar (t.d. ofbeldishegðun, reynsla af ofbeldi, fjölskylda í erfiðri stöðu – skilnaður, efnahagsleg erfiðleiki, fíknivandamál) eða hegðunin er að versna (sífellt fleiri fjarverandi kennslustundir, meiri einangrun, tíðari tilvik um brot á reglum, versnandi einkunnir), annar áfangi er að hefja einstaklingsráðgjöf hjá skólasálfræðingi eða sálfræðingi á ráðgjafamiðstöð samhliða hópinnunni. Þetta þýðir að ungt fólk sem verst er úti í áhættuhegðun mun hefja reglulega einstaklingsráðgjöf hjá skólasálfræðingi, þar sem áhættuþættir verða greindir frá upphafi. Á sama tíma er nauðsynlegt á þessu stigi að ákveða hver muni hafa samskipti og vinna með foreldrum þeirra ungmenna sem eru hvað mest í hættu – ekki þeir sérfræðingar sem vinna með nemendum í einstaklingsráðgjöf eða þeir sem sjá um hópstarfið. Þetta getur einnig verið hluti af starfsemi ráðgjafar- og forvarnamiðstöðva, sem geta gripið inn í á öllum stigum forvarna: einstaklingsráðgjöf/meðferð, hópstarfi með ákveðið markmið og vinnu með foreldrum. Á sama tíma hafa þeir stuðningshlutverk gagnvart kennurum þegar ástandið er flóknara. Þeir geta einnig greint og kortlagt ástandið. Ef nauðsynlegt er að beita aðgengilegri nálgun og vinna með fjölskyldunni í náttúrulegu umhverfi hennar (foreldrar geta ekki eða vilja ekki koma í skólann, foreldrar eru of kvíðir, varnarlegir eða tregir til samstarfs í skólanum til að unnt sé að vinna með þeim nægilega vel), geta utanaðstaðandi frjáls félagasamtök sem veita fjölskylduráðgjöf stigið inn ef

4 Sálfræðingur mun ekki taka þátt í beinni hópvinnu í kennslustofunni, heldur mun hann vinna einstaklingsbundið með nemendum sem sýna áhættuhegðun. Kennarinn í bekknum mun aðeins taka þátt í sértækum leiðsagnarverkefnum þar sem markmiðið er að styðja sambandið milli hans og bekkjarins. Ástæðan fyrir fjarveru hans er að viðhalda ákveðinni nafnleynd – meðlimir stuðningsteymis skólans þekkja nemendur og foreldra þeirra síður, sem getur verið árangursríkara við að skapa öruggt rými.

þörf krefur. Til dæmis, ef áhættuhegðun er hjá nokkrum fjölskyldumeðlimum, eða ef fjölskyldan er í erfiðri stöðu eða ófús til að nota hefðbundna ráðgjafarþjónustu (t.d. erfitt er að koma á stofnunina, þeim skortir næga þekkingu eða hvata, þeir vita ekki hvernig kerfið virkar o.s.frv.), er nauðsynlegt að lækka þröskuldinn og gera þjónustuna aðgengilegri.

Ef þörf er á öðrum sérfræðingum, svo sem sálfræðingi, geðlækni eða lækni, eru þeir einnig boðaðir til að taka þátt í málinu. Þetta er þriðja skrefið.

Fjórða skrefið er stigið ef hegðunin versnar og foreldrar vinna ekki með. Skólamiðlarar og vinnumiðlun eru boðaðir til þátttöku í ferlinu í gegnum deildir félags- og réttindaverndar og félagslegrar forsjár, sérstaklega þegar heilbrigð þroskun barna er þegar í hættu. Lögreglan er kölluð til staðar strax ef um brot gegn hegningarlögum, refsiverðan verknað eða fyrirhugaðan refsiverðan verknað er að ræða.

Áður en hafist er handa við samstarf er ráðlegt að semja um tvíhliða samstarfssamning við hvern þátttakanda, þar sem kveðið er á um aðferð við miðlun upplýsinga svo viðskiptavinurinn verði ekki fyrir tjóni, og hlutverk eru skýrð – hvaða þjónusta stofnun sem veitir þjónustu með lágum þröskuldum og fjölskylduráðgjöf býður einstökum stofnunum (skóla, ráðgjafar- og forvarnarmiðstöðvum o.s.frv.). Til lengri tíma væri æskilegt að löggjöf tæki á þessum málum.

Málfundur - í upphafi ættu allir hagsmunaaðilar (ungt fólk, foreldrar, meðlimir skólaaðstoðarhóps, bekkjarkennari, fagfólk frá stofnunum sem veita þjónustu með lágum þröskuldum og fjölskylduráðgjöf, lögregla o.s.frv.) að hittast og koma sér saman um næstu skref – hvaða markmið eru sett, hver ber hvaða hlutverk í ferlinu og hvernig þeir muni meta árangur þess.

Gagnsæi - öll skref skulu vera gagnsæ og útskýrð fyrir öllum aðilum, þar á meðal ungu fólki sem um ræðir.

Fjölgreinalegur/fjölstofnanalegur nálgunarháttur - íhlutun verður að vera til lengri tíma og beinast ekki einungis að tilteknum nemendum, heldur einnig að bekk þeirra, fjölskyldu og víðara skóla- og félagslegu umhverfi. Með samstarfi margra stofnana er hægt að tryggja heildstæða lausn á vandamálinu og koma í veg fyrir frekari neikvæð fyrirbæri. Skólinn nýtir stuðningsteymi skólans og kallar til utanaðkomandi sérfræðinga.

Úthlutun - stofnunin (skóli, ráðgjafar- og forvarnarmiðstöð, stofnun sem veitir þjónustu með lágum þröskuldum og fjölskylduráðgjöf o.s.frv.) hefur lista yfir stof-

nanir sem ungt fólk og fjölskyldur þess geta verið vísað til ef þörf er á annarri sérfræðipækkingu.

Nógar tíðni funda - tíðni funda með einstökum aðilum er ákveðin á fyrsta fundi innan málfundarins. Mikilvægt er að að minnsta kosti einn sérfræðingur hafi samband við fjölskylduna eða ungt fólk einu sinni í viku.

6.3 ÍSLAND

NÚVERANDI STAÐA

Íslenska módelið má líta á sem dæmi um árangursríka samvinnu margra stofnana og verður því hér kynnt sem gott fordæmi. Á sama tíma mun þessi kafli fjalla um tækifæri til úrbóta.

Íslenska módelið er löngu sannað aðferð til að fyrirbyggja áhættuhegðun meðal ungs fólks, einkum neyslu áfengis, tóbaks og annarra vímuefna. Það byggir á nánu samstarfi vísindamanna, skóla, foreldra, samfélagsins og sveitarstjórna. Hún byggir á kerfisbundinni gagnasöfnun með reglulegum könnunum (á tveggja ára fresti) meðal nemenda, sem gefa nákvæma mynd af lífi þeirra, tómstundum og tilvist áhættu- eða verndandi þátta. Þessi gögn eru síðan greind og niðurstöðurnar deilt með foreldrum, skólum, samfélaginu og sveitarfélögum, sem nota þau til að grípa til sértækra aðgerða. Aðgerðirnar beinast aðallega að því að efla íþrótt- og menningarstarfsemi, styrkja færni foreldra, skapa öruggt umhverfi fyrir ungt fólk og takmarka tækifæri til áhættuhegðunar. Sértækar aðgerðir fela í sér: útvistaraskyldu – ungmennum er ekki heimilt að dvelja utandyra eftir ákveðinn tíma – til kl. 20:00 fyrir börn undir 12 ára, til kl. 22:00 fyrir ungmenni yfir 12 ára en undir 16 ára, og til miðnætts á sumrin. Bann við auglýsingum á tóbaks- og áfengisvörum og sölu þeirra eingöngu í sérverslunum, undirritun foreldrasamninga um uppeldisskiilyrði ólöggráða barna og styrkingu samstarfs milli einstakra aðila í forvarnarkerfinu (). Eftir ákveðinn tíma er árangur þessara aðgerða metinn með nýjum könnunum og hringrásin endurtekur sig. Velgengni íslenska líkans felst í langtímastoðugleika þess, kerfisbundinni notkun gagna og sterku samstarfi allra aðila. Þessi nálgun hefur gert það mögulegt að draga verulega úr áfengis- og vímuefnaneyslu ungs fólks á Íslandi, á sama tíma og stuðlað er að heilbrigðum lífsstíl og samfélagslegum tengslum. Árið 1998 neyttu 42% 15–16 ára unglinga áfengi að minnsta kosti einu sinni í mánuði, samanborið við aðeins 5% árið 2016. Reglulegar reykingar drögust saman úr 23% í 3% og notkun hass úr 17% í 7%.

HVAÐ VIRKAR OG HVAD VIRKAR EKKI

Oft er gott samstarf við skóla og barnaverndarþjónustu, sérstaklega í sveitarfélögum eins og Mosfellsbæ.

Það sem er vel þróað í kerfinu eru verklagsreglur um tilkynningu mála og einnig verklagsreglur um samskipti í neyðartilvikum. Ferlið við tilkynningu um barnanið er mjög skýrt lýst. Þetta fyrirkomulag má þó einnig nota fyrir aðra tegund áhættuhegðunar:

- Ef fagaðili er óviss um hvort barn sé að verða fyrir ofbeldi eða vanrækslu og óviss um hvort hann eigi að hringja í barnavernd, er nauðsynlegt að fylgjast með aðstæðum barnsins og leita ráða hjá barnavernd, eða hringja strax í barnavernd.
- Aukaupplýsingar - ef barn eða unglingur gefur til kynna að það sé að verða fyrir ofbeldi eða vanrækslu er nauðsynlegt að leita ráða hjá barnaverndarþjónustu eða hringja strax í 112. Ef barn eða unglingur talar opinskátt um ofbeldi er mikilvægt að spyrja engar frekari spurningar svo fagmaðurinn ógni ekki framtíðar rannsókn málsins (til dæmis gæti það verið notað sem mótrök um að barnið hafi verið undir áhrifum). Þá þarf að þakka barninu eða unga manninum fyrir að deila reynslu sinni og bjóða fram aðstoð. Mikilvægt er að lofa ekki trúnaði, þar sem tilkynna þarf málið til barnaverndarþjónustu. Síðasta skrefið í þessari stöðu er að leita ráða hjá barnaverndarþjónustu.
- Augljós ofbeldi - ef fagmaður sér einhvern misnota eða beita barn illa. Ef þeir sjá með eigin augum að einhver er að öskra á eða misnota barn. Fagmaðurinn ætti að stíga inn í átakaástandið, bjóða barninu hjálp og segja gerandanum að hegðun hans sé óásættanleg. Ef þessi manneskja vinnur með börnum er nauðsynlegt að tilkynna yfirmanni. Ef barn hefur orðið fyrir skaða, hefur fagmaðurinn samband við barnav -þjónustu eða hringir í 112. Ef fagmaður sér að barn eða unglingur er beittur ofbeldi er nauðsynlegt að tryggja fyrst og fremst vernd barnsins, grípa inn í aðstæðurnar og bjóða hjálp. Hringið í 112 til að tryggja að lögregla og barnav -þjónusta fái allar viðeigandi upplýsingar.

Miðað við tímaröð atburða ætti verklagið að vera sem hér segir:

- Í tilviki nýlegs atburðar er nauðsynlegt að hringja í 112, sem mun hafa samband við lögreglu og barnaverndarþjónustu.
- Í tilviki eldri atburðar er tilkynnt til forráðamanns (ef unglingurinn er yngri en 18

ára). Hér er mikilvægt að komast að því hvað gerðist fyrir þá sem komu að málinu, en forðast leiðandi spurningar. Niðurstaðan ætti að vera neyðaráætlun ef svipað atvik kemur upp aftur. Þetta leiðir til þess að haft sé samband við barnaverndarþjónustu eða staðið er að málum í samræmi við verklagsreglur stofnunarinnar. Ef einstaklingurinn er eldri en 18 ára þarf samþykki unglingsins til að hafa samband við foreldra hans. Ef upp koma staðreyndir sem gætu þýngt málið er nauðsynlegt að hafa strax samband við lögregluna.

- Ef um áframhaldandi atvik er að ræða hringir fagmaður í 112 ef einstaklingur hefur vopn eða eitthvað sem hægt er að nota sem vopn, eða ef grunur leikur á vopni og notkun þess. Á sama tíma þarf að tryggja öryggi allra sem að málinu koma, þar með talið sitt eigið, og veita fyrstu hjálp. Starfsmaðurinn afvopnar ekki einstaklinginn né hótar honum með vopni. Lögreglan verður kölluð með því að hringja í 112. Einnig er mikilvægt að tilkynna barnaverndarþjónustu um atvikið.

Allar stofnanir, þar á meðal skólar, félagsmiðstöðvar, íþróttafélög og ungmennasamtök, verða að hafa stefnur og verklagsreglur til að bregðast við alvarlegum atvikum og neyðarástandi. Mjög erfitt er að bregðast við slíkum atvikum ef óljóst er hvaða reglur hafa verið brotnar. Mikilvægt er að æfa verklagið og fara yfir það.

112 getur tilkynnt til barnaverndarþjónustu, en betra er að hafa beint samband við barnaverndarþjónustu í þínu umdæmi í síma, tölvupósti eða í gegnum tilkynningarhlekk á netinu, á meðan 112 mun hafa samband við lögregluna ef þörf krefur.

Hvað skal tilkynna: þegar börn og ungmenni búa við ófullnægjandi skóla- og uppleidsaðstæður, þegar þau verða fyrir ofbeldi eða svipaðri háttsemi, þegar heilsa þeirra og þroski eru alvarlega í hættu.

Í kerfinu er ennfremur lýst því hvernig ungt fólk er boðið og þeim útskýrt hvernig það getur lagt fram kvartanir vegna starfsfólks klúbbsins eða annarra aðila sem koma að ferlinu. Starfsmannauppsetningin virkar einnig. Á hverri þjónustustöð er einn æðsti starfsmaður á vakt, og starfsfólk sem finnur fyrir ógn er einnig studd.

Ungt fólk sleppur oft í gegnum stuðningskerfið og skapar þar með upplýsingagöt. Upplýsingar eru ekki alltaf deilt á milli stofnana. Til dæmis, ef unglingur fær menntun í óhefðbundnum skólum, fá ungmennahús ekki alltaf allar upplýsingar.

Deiling upplýsinga milli hefðbundinna stofnana er einnig vandkvæðaleg – núverandi vernd viðskiptavina samkvæmt GDPR er stórt áskorun. Þetta leiðir oft til óformlegra funda milli fulltrúa stofnana, þar sem eingöngu eru notuð upphafsstafir til að

vernda persónuupplýsingar viðskiptavina. Nýja kerfið sem nú er að taka gildi á Íslandi reynir að koma í veg fyrir þessi vandamál, þó að samþykki foreldra verði ávallt nauðsynlegt.

Samskipti og samstarf við barnaverndarþjónustu eru mjög misjöfn eftir landshlutum. Í höfuðborginni eiga ungmennahús minna samstarf við ríkið en meira við svæðisliði. Svæðisliðir eru hópar ungmennaleiðbeinenda sem aka um eða ganga um svæði þar sem unglingar hanga. Áhersla er lögð á að yfirstíga þetta og hvetja til samstarfs við aðra aðila.

FJÖLSKYLDA

Fjölskyldan er grundvallaraðili í samstarfi margra stofnana. Foreldrar skrifa undir foreldrasamninga sem setja mörk og leiðbeina uppeldi foreldra. Félagsleg og lagaleg vernd barna sem ríkisstofnun undir stjórn sveitarstjórna veitir foreldrum til dæmis svokallaða foreldrahæfnismenntun (Parent Management Training – Oregon-líkan), þar sem foreldrar geta lært, til dæmis hvernig á að setja mörk í uppeldi. Þessi þjálfun er studd með beinni vinnu með fjölskyldum – reglulegar heimsóknir til fjölskyldna eru framkvæmdar. Þessi þjálfun er studd með beinni vinnu með fjölskyldum – reglulegar heimsóknir til fjölskyldna eru framkvæmdar. Þjálfunin varir í um það bil sex vikur.

UNGMENNAMIÐSTÖÐVAR

Þessi tegund þjónustu má bera saman við stofnanir sem veita þjónustu með lágum þröskuldum fyrir börn og ungmenni í Slóvakíu og opna ungmennaklúbba í Slóveníu. Miðstöðvarnar heyra undir sveitarfélög/borgir. Í sumum tilfellum hafa þær eigin húsnæði, en þær nýta oft húsnæði skóla eftir skólatíma. Akureyri er nú að ganga í gegnum umbreytingu í átt að svokallaðri “ ”, og miðstöðvarnar munu falla undir skóla í hierarkíu, sem þýðir að skólastjóri mun stýra þeim. Ókosturinn verður fjölbreytileiki í uppsetningu, þar sem hver skóli getur útfært þetta á sinn eigin hátt, bæði hvað varðar opnunartíma og reglur. Þetta getur verið kostur fyrir skóla en ókostur fyrir starfsemi miðstöðvanna. Starfsfólk hefur einnig áhyggjur af faglegu sjálfstæði miðstöðvanna. Miðstöðvarnar beita því sem við köllum lágþröskuldastefnu, sem þýðir að aðalvinnuaðferðin er að skapa öruggt umhverfi og byggja upp sambönd við ungt fólk í náttúrulegu umhverfi þess.

BARNAVERND

Barnaverndaryfirvöld á Íslandi, **Barnaverndarstofa** (ríkisstofnun fyrir börn og fjölskyldur), gegna miðlægu hlutverki í verndun barna og ungmenna. Aðalverkef-

ni hennar er að tryggja að öll börn á Íslandi alist upp í öruggu umhverfi og fái þá aðstoð sem þarf þegar réttindi þeirra eða heilbrigð þroskun eru í hættu. Aðalábyrgð barnaverndar hvílir á sveitarfélögum, sem veita aðstoð í gegnum barnaverndarnefndir á hverjum stað. Ríkisstofnunin hefur eftirlits- og stuðningshlutverk í þessu kerfi – hún veitir aðferðafræðilega leiðsögn, sér um þjálfun starfsfólks og hefur umsjón með gæðum og samræmi þjónustu um allt land. Mikilvægur hluti af starfi hennar er einnig fræðsla, stuðningur við rannsóknir og þróun nýrra nálgana í barnavernd.

Skrifstofan rekur einnig sérhæfða þjónustu, þar á meðal **Barnahús**, þverfaglegt miðstöð fyrir börn sem hafa orðið fyrir kynferðisofbeldi, sem hefur sérstöðu. Þessi stofnun sameinar félagsráðgjafa, sálfræðinga, lækna og lögreglumenn undir sama þaki til að lágmarka endurteknar skýrslutökur af barninu og koma í veg fyrir frekari áfallaverkun. Auk Barnahúss rekur stofnunin einnig meðferðar- og greiningarstöðvar fyrir ungt fólk sem glímir við geðheilbrigðisvandamál, fíknivanda eða afbrotahneigð. Þessar stöðvar bjóða upp á meðferð, fræðslu og stuðning í gegnum verkefni sem eru sniðin að aldri og þörfum ungs fólks.

Almennt séð brýr stofnunin bilið milli sveitarfélaga og ríkis, veitir aðferðafræðilega leiðsögn fyrir barnaverndarkerfið og veitir beint sérhæfða þjónustu fyrir viðkvæmstu hópa barna og unglinga.

LÖGREGLA

Ríkislögreglan (Lögreglan) er skipt í níu umdæmi. Hvert umdæmi er undir stjórn eigin lögreglustjóra, en æðsta vald ber lögreglustjóri ríkislögreglunnar, sem skilar skýrslum til dómsmálaráðuneytisins. Lögreglumenn á Íslandi eru almennt óvopnaðir – þeir nota eingöngu handkúta og varnarsprey í venjulegri þjónustu, en skotvopn eru einungis til hjá sérsveitum í Reykjavík sem ætlaðar eru fyrir hættuávik.

Starfsemi lögreglunnar byggir mjög á trausti og samfélagslegum nálgun. Íslandsslögreglan tekur virkan þátt í glæpaförvörnum, samstarfi við skóla, leikskóla og hverfismiðstöðvar, og styður náið samstarf við félagsþjónustu. Þessi nálgun, sem kallast samfélagslögregla, þýðir að lögreglumenn einblína ekki einungis á bælingu afbrota, heldur einnig á snemmtæka aðstoð, fræðslu og að styrkja öryggistilfinningu í samfélaginu.

Lögreglan sinnir einnig **sviðum borgarvarnar og krísustjórnunar**. Við náttúruhamfarir, svo sem eldgos eða flóð, samræma þeir samstarf milli ríkis, sveitarfélaga, slökkviliða, björgunarsveita og sjálfboðasamtaka eins og Rauða krossins. Þökk sé þessari miðlægu og samfélagsmiðuðu uppbyggingu er lögreglan á Íslandi lykilþát-

tur sem sameinar vernd almenns reglu, glæpaforvarnir og öryggisráðstafanir í krí-suaðstæðum.

KJÖRINN LÍKAN

Íslensk samtök sjá þörf á að bæta núverandi samstarfslíkan stofnana, einkum með því að taka upp góðar starfshætti sem þegar eru í gildi í öðrum landshlutum (Mos-fellsbær, Breiðholt og Reykjavík). Þessir góðu starfshættir fela í sér vikulega fundi milli barnaverndarþjónustu og ungmennahúsa. Á sama tíma hefur þverfagleg snemmtæk íhlutun reynst árangursrik í tilvikum þar sem ungmenni fara að sýna aðeins fyrstu merki um áhættuhegðun, svo sem skólaforðun, sem og virkt samstarf við skóla þegar viðvörðunareinkenni koma fram hjá ungmennum, svo sem félagslega einangrun.

Það sem vantar í núverandi samstarfsmódel er regluleg þjálfun sem beinist að tilteknum færniþáttum, einnig fyrir þá sem eru aðeins í hlutastarfi hjá stofnuninni. Þeir telja þörf á efnum eins og hvernig bregðast eigi við tilfinningalegu og líkam-legu ofbeldi og kynferðisofbeldi og hvernig megi deeskala hugsanlega hættulegar aðstæður. Á sama tíma eru reglulegur eftirlit og leiðsögn taldir mikilvægir. Sum hverfi hafa innleitt þjálfunarprógramm fyrir nýja starfsmenn.

Á sama tíma hafa verið ítarlegar umræður um samstarf við lögregluna – reglule-gar heimsóknir samfélagslögreglumanna hafa verið lagðar til til að byggja upp traust og afmá goðsagnir um lögregluna meðal ungs fólks.

Það sem vantar í núverandi líkani er upplýsingamiðlun. Til dæmis, þegar ung-menni flytja, eru aðeins mjög takmarkaðar upplýsingar deilt á milli skóla. Starfsfólk myndi kjósa betri samskipti um einstök mál til að auðvelda hnökralausa aðlögun að nýju umhverfi. Nauðsynlegt væri að bæta ferlið við upplýsingamiðlun milli félagsþ-jónustu, menntunar og tómstundageira, sem nú er hindrað af tæknilegum og lagale-gum takmörkunum (svo sem persónuverndarreglugerðum).

EFTIRFARANDI UMBÆTUR ERU LAGÐAR TIL:

Foreldrafræðsla og forvarnir

- almenn innleiðing foreldraþjálfunar (PMTO)
- foreldrafræðsla ætti að hefjast mjög snemma, jafnvel áður en börn ná skólaaldri, sem hluti af heilsuvernd ungbarna, með sífelldri stuðningi við foreldra á síðar þroskastigum

- efni foreldrabjálfunar ætti að fela í sér mörk (hvernig setja á mörk fyrir börn), samskipti (hvernig eiga samskipti sín á milli og styðja tengsl), ofbeldisvörn og tilfinningalæsi

Samstarf milli stofnana

- regluleg samskipti milli skóla, lögreglu og ungmennahúsa eru lykilatriði
- Þarf að koma á fót verklagi þannig að atvik í skólum séu send áfram til ungmennahúsanna
- Hagsmunaaðilar ættu að hafa samræmd verklagsreglur fyrir neyðartilvik og skýra verkaskiptingu

Aðgengi og sýnilegheit lögreglu

- iðvera lögreglu er mikilvæg bæði í klúbbum og skólum
- Mikilvægt er að sýna lögregluna sem aðgengilega og stuðningsríka, ekki sem ógn.
- Heimsóknir í ungmennahús hafa verið taldar árangursríkt tæki.

Stuðningur við framhaldsskóla

- Skortur á þjónustu fyrir þennan aldurshóp
- Auka starfslíð og veita stuðning á viðkvæmu tímabili þegar áhættusöm hegðun á sér stað eftir skóla (kl. 14:00 til 22:00)
- Hópastarf og samstarf milli ungmennahúsa og stuðningsþjónustu þarf að kanna

Kerfisbundið samstarf og samskipti

- Mælt er með millideildarumræðu milli deilda félagsþjónustu, menntamála og lýðheilsu
- Endurskoða og uppfæra núverandi þjónustu og samstarf
- Forvarnafulltrúar (lögreglumenn) ættu að vera boðaðir til að taka þátt í málástjórnunarteymum

7. ÁLYKTUN

Þessi útgáfa kortleggur samstarf margra stofnana í þremur Evrópulöndum. Fer eftir menningarlegu samhengi er samstarf margra stofnana misjafnt hvað varðar þátttöku aðila sem starfa í óformlega menntakerfinu á grundvelli lágþröskuldastefnu. Í Slóveníu og Slóvakíu er þetta "grátt svæði" þar sem ekki eru skýr staðlað ferli samstarfs milli einstakra aðila. Í Slóvakíu hafa nýlega komið fram fjöldi nýrra hagsmunaaðila, svo sem sérfræðingar í skólum og samræmingaraðilar gegn ofbeldi gegn

börnum. Hins vegar getur tilkoma nýrra hagsmunaaðila ekki bætt og hagrætt kerfi aðstoðar við ungmenni nema til séu skýrt skilgreindar reglur og staðlar fyrir samstarf (leiðbeiningar, handbækur). Þetta leiðir einungis til uppsöfnunar og endurtekninga ýmissa stofnana, en ekki er ljóst hvernig þær stuðla að heildstæðum stuðningi við ungt fólk við að finna öruggari valkosti til að mæta þörfum sínum. Á Íslandi eru skýr viðmið og leiðbeiningar um samstarf milli hinna ýmsu aðila í stuðningskerfinu, sem einnig er kallað íslenska módelið.

SAMSTARFSADILLAR FÉLAGSMIÐSTÖÐVANNA Á AKUREYRI

Samfés-Youthwork Iceland, Landssamtök félagsmiðstöðva og ungmennahúsa á Íslandi, eru frjáls félagasamtök sem stofnuð voru í desember 1985 og starfa í þágu ungs fólks um land allt.

Samfés vinnur að því að auka samskipti og samvinnu félagsmiðstöðva og ungmennahúsa á landinu og stuðla að eflingu fagmenntunar starfsfólks á vettvangi með ráðstefnum, námskeiðum og viðburðum sem eru mikilvægur hluti símenntunar starfsfólks. Hlutverk samtakanna er einnig að koma á framfæri upplýsingum um starf félagsmiðstöðva og ungmennahúsa og undirstrika mikilvægi þeirra í forvarnarstarfi og félagslegri mótun ungs fólks. Í starfi Samfés er lögð mikil áhersla á því að ungt fólk hafi tækifæri til að koma sínum sjónarmiðum á framfæri og að rödd þeirra berist ráðamönnum. Með því að efla samstarf, samtal og halda úti lýðræðislega kjörnu ungmennaráði Samfés og ungmennaráði SamfésPlús, veitum við ungu fólki tækifæri til að hafa áhrif á umræðu, hugmyndir og löggjöf um æskulýðsmál á Íslandi og aukum þannig félags- og lýðræðislega þátttöku ungs fólks á Íslandi.

Samfés styður einnig við allt það öfluga forvarnarstarf sem fer fram í félagsmiðstöðvum og ungmennahúsum landsins með því að bjóða upp á jafningjafræðslu og halda viðburði fyrir ungmenni á aldrinum 10-25 ára. Með skipulagningu fjölbreyttra árlegra viðburða og verkefna fyrir starfsfólk og ungmenni á landsvísu viljum við leggja áherslu á að ná til fjölbreytts hóps ungmenna sem hafa tækifæri til að taka þátt á eigin forsendum, þeim að kostnaðarlausu.

Þá hefur Samfés það mikilvæga hlutverk að starfa sem ráðgefandi aðili fyrir alla 125 aðildarfélaga okkar, bjóða upp á fræðslur og fundi til að tengja saman fólk af vettvangi frítímans. Einnig efnir Samfés til og tekur þátt í fjölbreyttum samstarfsverkefnum á innlendum og erlendum vettvangi sem tengjast forvörnum, æskulýðsstarfi, menntun og málefnum sem tengjast ungu fólki.

Samfés | Samtök félagsmiðstöðva á Íslandi

SJÚKÁST er forvarnarátak á vegum Stígamóta um ofbeldi í nánnum samböndum ungmenna. Markmið átaksins er að ungmenni þekki lykilhugtök á borð við mörk og samþykki og geti greint muninn á heilbrigðum, óheilbrigðum og ofbeldisfullum samböndum.

Þessi vefsíða inniheldur auðlesnar upplýsingar um ýmislegt sem viðkemur samböndum ungs fólks. Á henni má finna upplýsingar um birtingarmyndir ofbeldis, kyn-

líf, klám, hvað einkennir heilbrigð sambönd og ýmislegt fleira. Þá eru hér líka upplýsingar um jafarétti og femínisma auk kafla um aktívisma fyrir þau sem vilja leggja sitt af mörkum í baráttunni gegn ofbeldi.

Um sjúkást | Sjúkást

Markmið **barnaverndar** er að tryggja börnum og ungmennum viðunandi upplýsingar á heimili sínu með því að styrkja foreldra í uppeldishlutverkinu og veita börnum og ungmennum stuðning og viðeigandi úrræði þegar þau er í vanda stödd. Starfsmenn barnaverndarþjónustu kannar aðstæður barna sem talin eru búa við óviðunandi aðstæður og beitir tiltækum úrræðum til úrbóta, svo sem ráðgjöf eða meðferð, tilsjón, eftirliti á heimili, persónulegri ráðgjöf, stuðningsfjölskyldu og vistun af margvíslegum toga.

Barnaverndarþjónusta Norðurlands eystra - Akureyrarbær

Samfélagslöggæsla er hugmyndafræði löggæslu sem leggur áherslu á að efla tengslin á milli lögreglu og íbúa. Samfélagslögregla heimsækir leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla, félagsmiðstöðvar, fyrirtæki, stofnanir og félög til að miðla upplýsingum um öryggi og forvarnir.

Í flestum tilvikum hafa verið undirritaðar samstarfsyfirlýsingar sem leggja grunn að reglulegu samstarfi, samhæfingu aðgerða og þróun vettvanga sem styðja við markmið farsældar- og barnaverndarlaga.

Sums staðar hefur verið unnið að sérhæfðara samstarfi svo sem þjónustumiðstöðvum fyrir þolendur ofbeldis eða þróun sértækra verkferla fyrir ákveðin áherslusvið. Ríkislögreglustjóri hefur stutt þessa þróun með samræmingu, og miðlun verklags og fræðslu.

Samfélagslöggæsla | Lögreglan

Hlutverk **skólaþjónustu** fræðslu- og lýðheilsusviðs er margþætt, en snýr að mestu að stuðningi við einstaka nemendur, foreldra þeirra og skóla. Þjónustan felst í ráðgjöf, stuðningi og greiningum sem snúa að námi, líðan, hegðun, samskiptum og almennum þroska.

Í skólaþjónustunni er lögð áhersla á þverfaglega teymisvinnu en þar starfa sérkennsluráðgjafar, ÍSAT kennsluráðgjafi, sálfræðingar, félagsráðgjafar með sérfræðipækkingu á PMTO-foreldrafærni ásamt ritara. Þá fara allar tilvísanir til talmeinafræðinga í gegnum skólaþjónustu.

Ýmis konar ráðgjöf og námskeið eru í boði fyrir foreldra, s.s. uppeldisleg ráðgjöf, PMTO námskeið/meðferð í foreldrafærni, Klókir litlir krakkar (vegna kvíðinna barna) ásamt almennri fræðslu til foreldra barna með ADHD, einhverfu eða aðrar áskoranir.

Skólaþjónusta - Akureyrarbær

Bergið er stuðnings- og ráðgjafasetur fyrir ungt fólk upp að 25 ára aldri. Markmið Bergsins er að bjóða upp á lágþroskuldáþjónustu með áherslu á stuðning, fræðslu og ráðgjöf. Í Berginu er lagt upp með að skapa notalegt og öruggt umhverfi fyrir ungt fólk sem vill fá aðstoð fagfólks og notenda með fjölbreytta reynslu.

Bergið headspace, fyrir ungt fólk á þeirra forsendum.

LITERATÚRA

Hercog, A. (2009). Hledání vhodné praxe pro individuální plánování v rámci práce terénních programů na otevřené drogové scéně. In Kontaktní práce: antologie textů. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009.

ISBN 978-80-254-4001-8.

mladezulice.sk

